

Colombins

BUTLLETÍ DEL CENTRE D'ESTUDIS COLOMBINS, NÚMERO 51, ABRIL 2010

 ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

sumari

centre

Realisme,
no pessimisme.
Ramon Navarro

7

xpòfol

Cristòfor Colom i els
nobles empordanesos.
Dolors de Gual

6

Un corsari apel·lat Colom i el
suposat final de la guerra civil
catalana vist des de València
Francesc Albardaner

13

Els diners d'en Cristòfor Colom

18

americanae

Historiador nega
l'existència de Sagres

21

La història dels ossos
d'Hernán Cortés

22

Trobat un sarcòfag
clau per revelar la
caiguda de la cultura
maia.

24

video

25

cathistòria

L'eixample, un invent romà?

26

La muralla del mar, tapiada

26

Homenatge a Caius Parellada

27

Ignoren l'arqueologia
els catalans?

30

Sumari d'Espanya

33

exposició

35

histomon

Fou en Jaume d'Alaric
el veritable
Marco Polo?

36

ADN: Nefertiti no era la
mare d'en Tutankamon

37

Odissey explora
els arxius espanyols

37

llibreria

38

staff

Colombins

Any XX, Núm. 51, abril 2010

Edita: Centre d'Estudis Colombins, Òmnium Cultural.

President: Miquel Manubens, **vicepresident:** Jordi Marí, **tresorer:** Reinald Benet, **secretari:** Ramon Navarro, **vocals:** Francesc Albardaner i Joaquim Arenas.

Oficina del Centre: Jaume Canyades.

Redacció: Diputació, 322, 08006-Barcelona Tel. 93 254 66 59

web: www.cecolom.cat, **e-mail:** info@cecolom.cat

Disseny gràfic: bcngrafics.cat Ocells, 34 09857-Vallirana

Impressió: Casa Boada, Comtal, 26, 08002-Barcelona. **Dipòsit legal:** B-16689/95

Amb la col·laboració de:

editorial

En primer lloc voldria agrair als associats la meua elecció a President així com la dels meus companys de Junta. Hem trobat un excel·lent treball fet pel que fa a la difusió mundial del "Colom català". Per a situar-vos, ha estat la segona notícia més consultada i debatuda relacionada amb Catalunya en el món d'internet en aquests dos darrers anys (després del F.C.Barcelona).

Els objectius del centre, tal com determinen els seus estatuts són clars: aplegar els estudiosos, promoure l'interès en el món de la intel·lectualitat i en l'àmbit social en general, i fomentar l'edició d'obres fruit de la recerca sobre la vida i l'obra del descobridor en el marc de la història i la cultura catalanes. Però per a poder complir amb els nostres objectius és precís fer un CEC econòmicament més fort. L'únic recurs econòmic que té el centre per a fer coses són les quotes dels associats. Estem molt agraïts a Òmnium per la subvenció que cobreix les despeses d'oficina. Per tant, quan més associats tinguem més coses podrem fer.

El Centre no és una eina per a sortir a la palestra cada cop que algun autor treu un llibre o fa declaracions sobre en Colom més pròpies de ciència ficció que d'un treball acadèmic. El CEC ha de tenir el seu propi camí. Tampoc són els nostres adversaris aquells que amb molt bona voluntat però que mancats del recolzament adequat emeten treballs amb poca base. A aquests els hem d'integrar, ajudar, i aprofitar la seva voluntat de treball. El Centre d'Estudis Colombins ha d'ésser el pal de paller del colombinisme.

La nova junta del CEC abocarà, per tant, tots es seus esforços a promoure el coneixement del Colom Català; reforçar els vincles existents amb totes les organitzacions, acadèmiques, arxivístiques,

museístiques i d'estudiosos de la història del país; cercar la manera d'integrar la major part de gent en el projecte; ajudar tècnicament als associats a publicar els seus treballs; i fer tot allò que sigui necessari per a que la teoria es converteixi en normal. I el secret de tot això està en créixer en el nombre d'associats.

Els objectius que s'ha marcat aquesta Junta, expressats en un projecte presentat a la presidència d'Òmnium, inclouen un conjunt d'eines que anirem desenvolupant esglaonadament i ordenada: manteniment de les conferències mensuals, manteniment del butlletí trimestral, ampliant el seu abast històric i millorant-ne la qualitat, desenvolupar una nova web amb moltíssima més informació sobre el "Colom català", ampliar les relacions amb Òmnium i amb tots els Museus importants i el món acadèmic i arxivístic, i fer un pla de difusió de la teoria del Colom català.

Els continguts del nou butlletí, a partir d'ara, podran ser poc acadèmics per a uns, i molt més amplis i menys monòtons per a altres, de vosaltres depèn. Feu-nos arribar, si us plau, tot treball que considereu interessant pel col·lectiu i que creieu que mereixi ser publicat i la Junta seleccionarà entre el material que arribi. El butlletí també el feu vosaltres, la Junta té l'obligació de publicar-lo i complir els terminis, però el butlletí és de tots. La Junta per tant té prou feina a fer, agreujada per la situació econòmica que és precís resoldre amb efectivitat immediata. No és suficient amb pujar les quotes, és precís que cada associat sigui un "comercial" del Centre i cerqui entre els seus cercles d'amistats persones interessades en el tema que puguin esdevenir socis o bé anunciants pel butlletí o el web. El Centre el formem tots, només amb l'ajut de tots podrem fer coses grans. Molt agraït a tots, i esperem el vostre ajut i col·laboració en aquesta nova etapa.

Miquel Manubens
President del Centre d'Estudis Colombins

nota

El contingut dels articles és responsabilitat dels autors i no ha de coincidir necessàriament amb els principis que regeixen l'associació.

S'autoritza la reproducció, parcial o total dels articles publicats en aquest butlletí sempre que s'hi faci constar la procedència. Agrairíem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Tots els associats poden consultar els nostres butlletins a la pagina web www.cecolom.cat. Els no associats ho poden fer un cop transcorregut un any.

Imatge de coberta : Detall del quadre d'Ivan Konstantinovich Aivazovsky de 1892, titulat "Colom navegant des de Palos" que va ser venut el 22 d'abril de 2009, a la casa de subhastes Sotheby's per un import de 594.500 dòlars.

el centre

Realisme, no pesimisme

Per Ramon Navarro

Fa més de deu anys que sóc en aquesta casa amb vosaltres, els meus consocis i, per tant, amics. He estat alumne vostre perquè entre vosaltres he trobat amb facilitat saviesa que heu volgut compartir amb mi sempre que us l'he demanada. És un gran honor, una gran satisfacció haver conegut aquest ambient, les persones que han fet possible el CEC. Persones de cultura, persones que han treballat molt per la causa de Catalunya en un assumpte concret de gran transcendència.

Durant aquests anys m'he dedicat a remenar arxius, perquè la veritat la trobarem (o no) als arxius. I si no és allà no hi serà en cap lloc més. Ja vaig fer una xerrada i la vaig escriure al nostre Butlletí en què deia que el treball als arxius s'estava acabant.

Com no havia de ser així? És que els arxius són infinits? Tota feina s'acaba un dia o altre. Els italians ho van remenar tot amb tot el suport material i humà d'un Estat i, en no gaire temps, van tenir el que hi havia en els arxius genovesos. Van acabar la seva feina, exhaustiva, perquè tot s'acaba. Van publicar coses molt grosses... i ja porten quasi bé un segle sense dir res perquè no tenen res més a dir. I no tenen res més a dir perquè estat tot buscat. Si hi hagués més arxius per explorar ja els haurien examinat, els ha sobrat temps i mitjans de tota mena.

Aquí ens està passant el mateix. Fa temps que ho vaig dir i el temps hem fa refermar la meva opinió. Els grans arxius catalans ja han estat exhaurits i ja sabem tot el que hi ha (i el que no hi ha, malauradament). Es podrà dir que en algun lloc hi ha més material però això... no és una il·lusió? On és aquest arxiu que encara no hem remenat i que pot tenir algun interès per nosaltres?.

Hi ha una possibilitat en els papers del Marquès de Guadalest, pledejador en els Plets de Veragua però ja hem anat a Mallorca i València i no hi ha forma de localitzar-los i consultar-los. Potser això és l'excepció, però una excepció vol dir que hi ha una norma i sabem molt bé quina és.

Els arxius de Barcelona, Tortosa, Mallorca, Eivissa... tots han estat remenats. Jo no veig què més podem fer i no conec ningú entre vosaltres que doni idees

per a treballar en un futur. Simplement, les feines s'acaben algun dia. I si no l'hem acabat ja, un dia no llunyà l'acabarem.

Durant dècades des de Luís Ulloa tres generacions de colombins catalans hi hem treballat, s'ha exhaurit la bibliografia del temps de Colom i s'ha exhaurit la bibliografia moderna. No hi ha cosa interessant sobre Colom, antiga o moderna, que no s'hagi donat a conèixer en el nostre Butlletí i de la qual no se n'hagi fet una crítica historiogràfica científica, rigorosa. Jo he llegit els 50 números del Butlletí i ho tinc clar. Llibres, també se n'han fet (Parellada, Castellnou, Català-Roca, Colom i el món català...). Penso que tot el que podem dir ja ho hem dit. El llibre de Charles Merrill, per exemple, està basat en la lectura i el coneixement del que ja s'ha dit.

Significa això el final, el tancament del CEC per inanició? Penso que no, perquè a més d'investigar hi ha una altra feina: divulgar. La majoria de la investigació ja l'hem feta, però la divulgació de tot el que hem fet és un altre tema, i aquí sí que hi ha molt per fer.

Algun dia (potser no molt llunyà) haurem de dirigir-nos a l'Institut d'Estudis Catalans, els poders públics (monetaris) catalans per exigir-los-hi (i sé quina paraula estic utilitzant) que es mullin en aquest tema. No trobo just que ens ignorin i no ens recolzin com crec que ho haurien de fer.

Ulloa es va dirigir a l'"Academia Española de la Historia" per proposar un congrés hispano-italià que entrés a fons en la qüestió. No li van fer cas a Madrid i no es van atrevir a provocar al govern de Mussolini, que mai hagués estat favorable a la iniciativa d'Ulloa. Us diré què podríem fer nosaltres: Per què no, ni que fos a títol propagatiu i propagandista i sense fe que es faci realitat, proposar públicament altre cop aquest rept? Ja sabem que això produirà poca/cap fe quant a resultats positius. Però llençar-lo de nou és possible i estarem dient que existim, que som aquí, que la possible catalanitat del descobridor d'Amèrica és una proposta historiogràfica amb base perquè ningú tingui la gosadia de fer-la desaparèixer.

És que no podem tenir l'atreviment de fer-ho? És

el centre

clar que sí, que podem ser atrevits si volem ser-ho. És una proposta racional, que ningú podrà negar enlloc. És que faríem el ridícul? Doncs no, de ridícul res, que sabem el que sabem i sabríem respondre a tothom del món, italià o xinès, que volgués rebatre els nostres arguments. Potser no voldrem fer això, però no admetré mai que algú em digui que no podem intentar-ho.

És que no s'han celebrat al segle XX nombrosos congressos americanistes al món? No es pot celebrar, doncs, un congrés colombí a Barcelona? Si és ciutat de fires i congressos, per què no un de més? Amb suport econòmic i organitzatiu de la ciutat i de Catalunya. I a més, proposant a l'Acadèmia Espanyola de la Història que participi en l'organització, apa. Qui no vulgui mullar-se allà ell amb la seva covardia, vergonya o desinterès. Tot serà per nosaltres propaganda, divulgació del que diem, afirmació de la nostra existència.

Sí que podem fer murga amb els bombos i els platerets. Primer, els que podem fer sonar. Després ja en parlarem si s'afegeixen o no l'Ajuntament de Barcelona, l'Institut d'Estudis Catalans, la Generalitat de Catalunya, les Universitats Catalanes i la resta de fora de Catalunya i de l'Estat Espanyol.

Podrem o no aconseguir un castell de focs artificials. Però el que sí que podem és encendre la metxa. No hi ha res d'irracional o impossible en tot això. Si no volem encendre la metxa, això sí que serà responsabilitat nostra, la nostra vergonya. Perquè això, només això, sí que podem fer-ho. Fer una proposta, divulgar-la urbi et orbi, proposar a les institucions que s'hi manifestin, fer públic el que diem i fer pública la llista dels que no es volen definir. Allà els de Madrid, els de Sevilla, els de Gènova, els de tot arreu. Tenim el dret de dir allò que és nostre.

Somnio truites? Si us plau, penseu dues vegades la resposta. No podem arribar a tenir la sensació de que no tenim el que s'ha de tenir per llançar una proposta, per tirar endavant, per seguir la nostra feina. Després ja podrem parlar del que haurem aconseguit o no, però aquí i ara només es tracta de pensar en el que podem fer...

Que podem perdre? No res... llevat de la nostra

autoestima si no ho fem. Tot és començar en la redacció d'un manifest, una proposta de Congrés i enviar-la a qui cal enviar-la. I fer-ho públic. Que la gent se n'assabenti aquí i a fora. La resta no ens pertany perquè és el futur.

Una possibilitat seria fer una crida a les Universitats catalanes. Departaments d'Història medieval, Moderna, d'Amèrica si n'hi ha. Una trobada al nostre Centre per explicar-los la situació actual de la teoria catalana. Per interessar el professorat universitari, per interessar el seu alumnat. Si ho fem així, i sabem que a l'arxiu episcopal de Tarragona, en algun indret de Mallorca (arxiu Guadalest) i a Perpinyà hi ha documentació desconeguda, són aquests col·lectius universitaris i estudiants de doctorats els que podrien trobar la motivació necessària perquè col·laborin amb el Centre. Nosaltres tenim una capacitat limitada per treballar fora de Barcelona i de Catalunya.

Si no un Congrés sí un manifest públic, una crida als poders públics i entitats de la cultura catalana. Conferència de premsa, fotocòpies de la crida enviades a dojo i a veure qui s'hi interessa. Ja veurem què passa.

Mobilització seria la paraula. Propaganda. S'ha pensat proposar l'elaboració d'un crèdit colombí per al batxillerat. Doncs pensem en un d'universitari. Si més

no contribuïm a la divulgació del colombisme català.

Una altra. Els arxius de Guadalest són privats i els seus propietaris no estan per la feina. Crida al "Ministerio de Cultura". Que facin pressió les persones que alguns sabem qui són perquè ens permetin accedir a aquests papers. Que el Ministeri els faci una oferta de compra.

Les conferències són una via de gran potencial. Fins ara ens les han fet. Hi ha gent al Centre preparada amb escriu per poder ser ells qui facin conferències a Universitats i centres molt diversos interessats en la cultura catalana.

Això són propostes per divulgar, potser per incitar la investigació, però pensant que aquesta és una via ja molt treballada (no exhaurida del tot).

I som-hi, i ja en parlarem.

Cristòfor Colom i els nobles empordanesos

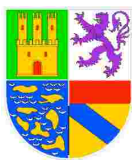
per Dolores de Gual

Cristòfol Colom té en el seu aval de memòria el fet de ser el personatge l'origen del qual és disputat per Portugal, Gènova, Galícia, Eivissa,...i infinitat de pàtries. Se l'ha fet fill del Príncep de Viana, de Margarida Colom, de canonges i personatges il·lustres del moment. S'ha dit, quasi asseverat, que el seu cognom era Colombo, Colomba o Colom, sempre en relació amb els colúmbids, espècie d'aus que inclou coloms i tórtres, i, jo, mai no he entès el perquè.

En els últims anys, la ciència ha volgut prendre part en un debat de més de 500 anys d'història. L'ADN del Descobridor d'Amèrica s'analitza per a trobar rastres que puguin evidenciar el seu bressol. Actualment, el silenci sembla acompanyar les investigacions.

No tenim dades fiables ni documents de la infància de l'almirall, però el seu escut, per fortuna, ha perdurat. No hem d'oblidar que l'heràldica és un signe d'identitat en l'època que fa referència al llinatge d'origen de qui l'ostenta. Tot escut havia de ser aprovat per la Real Casa i la seua adulteració o falsificació es penava fins i tot amb la mort.

Les úniques armes concedides a Cristòfol Colom van ser el 20 de maig de 1493, quan els Reis Catòlics li van atorgar l'escut següent:

«el Castell de color daurat en camp verd, en el quart de l'escut de les vostres armes en la part alta a la mà dreta; i en l'altre quart de dalt a la mà esquerra un lleó de porpra en camp blanc rampant de verd, i en l'altre quart d'abaix a mà dreta unes illes daurades en ones de mar, i en l'altre quart d'abaix a mà esquerra les armes vostres que solieu tenir, les quals armes seran conegudes per les vostres, e dels vostres fills i descendents per sempre més».

Quan l'any 1502, Cristòfor Colom o potser més aviat el seu fill Diego va publicar el seu Llibre de Privilegis, per a defensar els seus drets com a descobridor de les Amèriques, va afegir a la portada del llibre un escut d'armes, en el que "de motu propi", segons sembla, va fer uns canvis a l'escut abans concedit: les armes dels 1r. i 2n. quarts van estar modificades per a representar Castella

i Lleó, les illes del 3r. quarter es van veure acompanyades d'una terra ferma en punta, potser per a indicar aquestes terres aleshores ja descobertes, i el 4t. quarter va ser afegit potser per assenyalar la seva dignitat d'almirall de les Índies; les armes primitives havien estat remogudes a un entat. És possible que la cimera, tan com el lema al què al·ludirem, van ser atorgades en la concessió original, però no ho he pogut esbrinar. Quedant l'escut Colom:

Quarter 1r: les armes de Castella (en camp de gules un castell d'or aclarit d'atzur); 2n: les armes de Lleó (en camp de plata un lleó rampant de gules coronat d'or); 3r: en una mar d'atzur unes illes d'or; 4t: en camp d'atzur cinc àncores d'or posades en faixa amb la trava a sinistra, i col·locades en aspa; l' entat en punta amb les armes primitives de Colom (en camp d'or una banda d'atzur i cap de gules); per timbre un Elm reixat i afrontat amb burelet i llambrequins, i per Cimera un món centrat i creuat.

Així, doncs, ratificat pels Reis, el llinatge Colom, o l'escut primitiu de Colom, és com podeu veure a l'esquerra.

Comparant l'escut d'en Colom amb els de les famílies Colom, Colombo, Colomba, que a continuació, presento, pot observar-se que en el blasonari del Duc de Savoia les armes dels Colomb o Collomb són:

Collomb	sigüent di Accis
	D'azzurro, a tre colombe d'argento, 2, 1
Collomb	sigüent di Cheras, La Salle
	D'azzurro, a tre colombe d'argento, 2, 1
Collomb	sigüent di Coppens
	D'argento, a tre volucres di auro, con il capo d'oro, partito di tre colombe, di rosso, sostenuto da un altro capo di rosso, carico di tre stelle d'oro (1085)

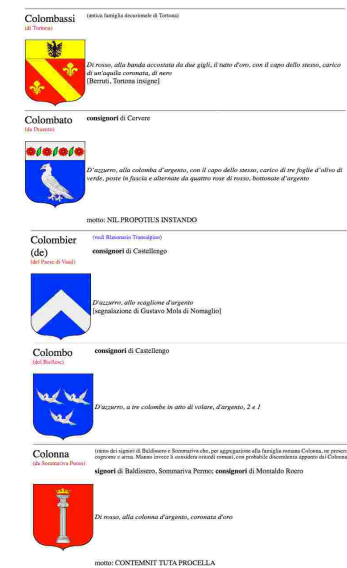
Nobiliario de Sicilia

En el nobiliari de Sicília trobem:

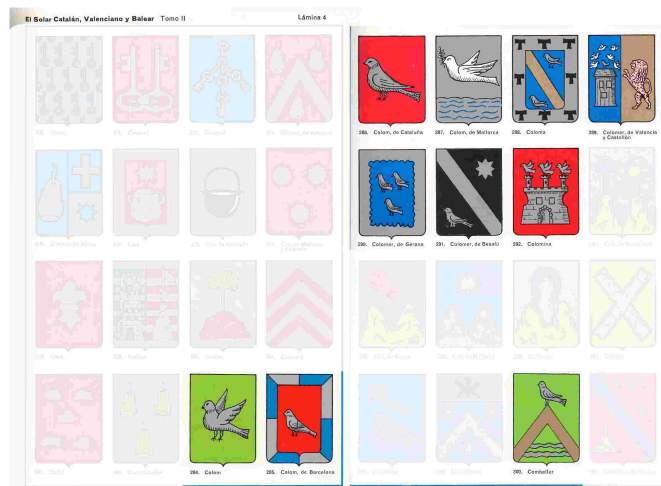

xpòfol

I el nobiliari Subalpí recull:

Com es pot veure, cap d'aquestes armes coincideix amb les de l'almirall Colom. La fortuna és que, nosaltres creiem, per molts indicis, que era català i mal ens quadraria que trobéssim el seu escut entre els nobiliaris italians. Ara bé, recorrent a García Carrafa i a la seua obra: "El Solar Català, Valencian i Balear", sabem que els Colom catalans ostenten els blasons següents:

Bé, seguim igual, perquè observem que tots els llinatges, la fonètica dels quals coincideix amb la de l'espècie dels columbis, col·loquen l'au com a imatge identificativa. El que hauria de fer-nos reflexionar sobre el fet que Colom degués el seu cognom a algun altre vocable o topònim. No hem d'oblidar que en molts documents en Colom consta com "de Colon" i que el seu fill Hernando Colom en la seua obra "Història del Almirante" ens

informa que el seu pare va llimar el seu cognom.

Recorrent arxius i rellegint documents, vaig constatar que a l'Empordà, Columbarii o Colombarii s'utilitza en l'època, i anteriors, al Descobriment. Així vaig constatar a Bartomeu de Columbari, prevere o Pere de Columbari, és més, sé de l'existència del monestir i vila de Colombariis. Investigant sobre les dades referides, tinc coneixement que, en el comtat d'Empúries, ja en l'any 890, està constatat, textualment: "Apellatur Columbariis, súper fluvium Taceram". El terme Columbariis es refereix o designa al recinte o mur calat amb finalitat funerària, dividit en "loculis" de forma semicircular. Són recintes preparats per a contenir urnes fúnebres, l'estructura dels quals recorda a la d'un colomer, de datació romana. On trobo aquesta nomenclatura? En les rodalies de l'actual Santa Maria de Colomers.

Lògicament, la primera cosa que ens sacsejarà la ment és presuposar que res té a veure amb l'il·lustre Almirall de les Índies.

Així podria ser d'obviar la cartografia perquè, per a sorpresa de molts, S. Colon, el mateix cognom que ostenta el Descobridor, està constatat.

He pogut tenir accés a dos mapes. El de Nicolau Visser, imprès a Amsterdam, cap a 1680:

Un altre de Willem Guillem, imprès a Amsterdam el 1625:

Per descomptat que podríem obviar la dada. No obstant això, si s'estudia amb deteniment la seua ubicació, apreciarem que Púbol no apareix constatat i el curiós "S. Colon" està inscrit en el seu lloc.

Podria ser considerat una casualitat, més si ens endinsem en aquesta datació descobrirem que el lloc assenyalat en el mapa com S. Colon té íntima relació amb la vida de l'almirall de les Índies, alhora que apreciarem la seua proximitat amb Sta. Maria de Columbarii, església de Colomers que en l'època depenia d'Amer.

Púbol – Campllong

Púbol és un poble de 145 habitants, situat a la comarca del Baix Empordà, pertany al municipi de La Pera i, amb ell, al partit judicial de La Bisbal i a la província de Girona. Les grafies més antigues on apareix el nom de Púbol són PUBOL, en 1017; PUBALO en 1096; PUBAL, en 1021, 1065, 1095 i 1163 PUBEL, en 1118, 1162, 1241 i encara en 1540 PUBELO, en el s. XIV; PUBULO, en 1241; PUBUL, en 1329; PUGOLS, en 1251, v POUL, en el segle quinze.

Ja a l'any 1065 figura com a senyor de Púbol Gaucedred Bastons. El feu del castell de Púbol comprenia les parròquies de Púbol, La Pera, Pedrinyà i Caça de Peiràs; i les del feu de Cervià reunia els pobles de Cervià, Bordils, Juià, Mollet i Flaça. L'any 1180 vivia un cavaller anomenat Arnau de Campllong, ja que al desembre de l'any esmentat va empenyorar a Guillem Ramón de Montcada quant tenia a la parròquia de Sant Quirze de Campllong, pel servei que havia de fer-li del feu que per ell tenia a Sant Martí de Terradell. Per aquesta dada oferida per Carme Duran, consta que el bressol del llinatge era precisament el poble de Campllong, situat a la comarca de La Selva, al

partit judicial de Girona. A banda del poble de Campllong, que va haver de donar nom al llinatge, sembla que tenia propietat a Sant Gregori, on hi ha una masia que conserva encara avui el seu malnom i l'església del qual conserva una creu de terme decorada amb l'escut familiar, que és un camp d'or, un pal d'atzur.

L'any 1272 trobem la cita de Ferrer de Campllong, procurador de l'abat de Banyoles, Arnau de Vallespirans (Arch. Dioc. Ger. C. 69, plec 33). El 1311 Bernat de Campllong tenia possessions a Cervià de Ter en un paratge anomenat Ses Comes. El 1319 Beatriu de Campllong tenia un pati en el mateix poble de Cervià. El 1336, hi havia un canonge de la catedral anomenat Ramón de Campllong. El 1348 el citat Jaspert de Campllong posseïa el domini d'escrivania o notaria de Girona, encara que era ciutadà de Barcelona. El 1363 trobem Arnau de Campllong, ciutadà de Girona, en una venda al monestir de Sant Feliu de Guíxols.

Abans de 1422 Púbol està en possessió dels Corbera, en la figura de Bernat de Corbera i Campllong, que es va casar amb Margarida de Campllong. Entre 1462 i 1467 apareix Francesc Muntanyans com a senyor del castell de Púbol. L'any 1468, el castell de Púbol, va ser cedit pel govern de la Generalitat al donzell Bertran d'Issag, prenent-lo al rebel Francesc de Montanyans. Amb la victòria de Joan II el castell va tornar al poder d'Isabel de Corbera.

Difunt Francesc de Montanyans, la vídua Isabel va contraure segones noces amb Berenguer-Joan de Requesens i de Soler, fill de Galcerà de Requesens, "Batlle de i Lloctinent de Catalunya" en temps d'Alfons V el Magnànim; del qual va tenir un fill que va usar els noms de Francesc de Requesens i de Corbera-Campllong, i va succeir a la seva mare en el títol de baró de Púbol.

Isabel de Corbera va atorgar testament l'any 1503 i cal suposar que va morir poc després. Va heretar el senyoriu de Púbol Francesc de Requesens i de Corbera-Campllong i l'administrà fins a la seua mort succeïda al maig de 1540.

No seria just oblidar la relació que el llinatge de Púbol manté amb els Caramany per la línia dels Requesens-Soler.

Amb anterioritat al 12 d'agost de 1312 mor Francesc de Requesens. Hereta la seua filla Elionor. Així consta en l'acta d'homenatge que en la data esmentada el seu espòs «Poncet» de Caramany, fill de Felipa. A partir d'aquest moment, ambdues

xpòfol

cases continuaren unides alternant els seus descendents el cognom Requesens o Caramany. Dels diferents enllaços en el solar de Púbol, queda constància pels escuts esculpits: *A l'esquerra: Escut de la família Campllong-Corbera en el pòrtic de l'Església de Púbol. A la dreta: Escut de la família Requesens-Corbera en el castell de Púbol.*

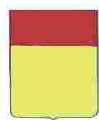
Com a dada curiosa, quant al tema que vincula Púbol amb l'almirall Colom, recordar que sobre la porta d'entrada de l'església hi ha el cor, la volta del qual es recolza sobre quatre arcs ogivals que es tanquen en una clau policromada que representa en relleu a Sant Cristòfol transportant el xiquet Jesús.

L'heraldica de Colom i la de Púbol

Bé, exposats els llinatges que ostenten en l'època la baronia de Púbol, em resta presentar la seua heràldica comparada amb la de Cristòfol Colom.

Escudo Cristóbal Colón

Caramany

Campllong

Crec que l'evidència és clara i que "S. Colon" no és una errata, ni un accident cartogràfic sinó un dada constatable, protegit per l'heraldica que ens indica clarament que el llinatge de Colom està vinculat als barons de Púbol. Així doncs, endinsem-nos una mica més en la seva història.

Els Corbera

Llinatge català molt antic, que va donar lloc a personatges de gran renom com: Gilabert de Corbera que fou governador de Menorca; Rimbau de Corbera governador de Sardenya ; Fra Romeu de Corbera, mestre de Montesa i almirall de l'Armada real d'Aragó, que participà en la recuperació de l'illa de Sardenya i va ser nomenat virrei i capità de València en 1429.

Bernat de Corbera, ambaixador del rei Alfons V

d'Aragó a Filipo Maria, Duc de Milà, i després a l'emperador Segimon, amb motiu de la seua coronació. Vincular als Corbera en la història Colombina és un fet de justícia. Encara no sabem perquè Colom decideix atracar el 4 de març de 1493 a Lisboa de tornada del seu primer viatge. Encara menys quan hi ha constància que el Rei de Portugal intenta capturar i reté la seva nau "La Niña". El que sí podem constatar es que Ramon Lluís de Corbera l'esperava a la capital portuguesa i deixa constància de la seua relació en l'epígraf de la carta que Colom envia Gabriel Sànxis. Com sabia Ramon Lluís de Corbera de la gesta Colombina? Per què el seu epígraf? Quins vincles l'uneixen Colom?

El llinatge Requesens

La baronia de Púbol, en el moment de la conquesta està vinculada al llinatge Requesens-Soler. És la branca Requesens, comtes de Trivento i Avellino, iniciada per Galcerà de Requesens amb la seva unió amb Isabel de Corbera. Hereta el seu fill, a qui Ferran el Catòlic, en 1484, anomenà Comte de Palamós.

Sabem que Galcerà de Requesens Corbera participà com a capità General de l'Armada de Ferran el Catòlic en la reconquesta de Màlaga. Es casa amb Beatriz Enríquez, la història oficial afegeix "de Velasco". Ara bé, aquesta dada és del tot incorrecta perquè Beatriz Enríquez de Velasco consta segons el seu epitafi en el monestir de San Francisco de Palència, que va morir el 1486, i l'esposa de Galcerà de Requesens, Comte de Palamós, és mare d'Isabel de Requesens i Enríquez nascuda en els albars de 1498.

Estudiat el llinatge Enríquez es pot comprovar que, per dates, la qui va haver de casar-se amb Galcerà de Requesens va ser Beatriz Enríquez d'Arana, a qui, la majoria dels estudis consideren una "pobre llauradora" si es jutja pels efectes que consten en el llegat de la seva mare Ana Núñez.

Òrfena de molt jove és atesa per la seua tia Major Enríquez i a la seua mort pel seu altre oncle Rodrigo Enríquez d'Arana.

Curiós és saber que aquest últim exerceix de prestamista tal com ho confirma l'escriptura atorgada ,el 10 de febrer de 1467, per Antón Muñoz i el seu germà, obligant-se a pagar 8.000 morabatins a Rodrigo Enríquez d'Arana. Consta en els arxius casat amb Constança d'Alarcón, senyora que podria tenir com a avantpassats a Luis Girón d'Alarcón, que es casa amb Juana Portocarrero, filla de Beatriz Enríquez i Pedro

Portocarrero, V Senyor de Moguer.

Tampoc podem titllar de casualitat el coneixement d'una altra dona amb el mateix nom i cognom de la tia de Beatriz: Major Enríquez de Cabrera. I tampoc crec que sigui cap disbarat reconèixer Juan Enríquez com a avi de Beatriz Enríquez ja que en el testament de Rodrigo Enríquez d'Arana així consta. Llinatge que podria provenir de Beatriz Enríquez de Mendoza, filla d'Alonso Enríquez (1r almirall Major de Castella) amb Juana de Mendoza, que es va casar el 1423 amb Pedro Portocarrero, V senyor de Moguer. Aquest l'any 1429 estipula a la seua filla María Portocarrero Enríquez com a hereva - VI senyora de Moguer -, que es casa amb Juan Pacheco, marquès de Villena i són pares de Pedro Portocarrero (el sord), VII Senyor de Moguer, qui el 1481 va ser comanador de l'Orde de Santiago.

Curiosa és també la concordança de nom i cognom de la tia de Beatriz amb Major Enríquez de Cabrera. Parlar dels Cabrera obliga a parlar de Girona ja que l'any 1300, com consta en el Llibre de Vegueria de Catalunya, el castell estava en possessió de Berenguer Requesens, pare de Guillem de Requesens. A la catedral de Girona està el sepulcre de Leonor de Cabrera, difunta cap a 1337, Vescomtessa d'Empúries, Marquesa de Cabrera, que es va casar amb el Comte d'Empúries Ponç Hug IV (1262-1277)

Però reprement la figura de Galcerà de Requesens que es va casar amb Beatriz Enríquez i van tenir per filla a Isabel de Recasens i Enríquez, 2a Comtessa de Palamós i Virreina de Nàpols, convé constatar que el 16 de gener de 1506 és concedida la llicència real, amb dispensa de consanguinitat a Isabel de Requesens i Enríquez i al seu cosí Ramón de Cardona. La dita llicència va ser sol·licitada per Federico Enríquez, comte d'Alba de Liste, descendent directe d'Alonso Enríquez, Ir almirall Major de Castella.

Però no només emparentà Isabel de Requesens i Enríquez amb la important casa dels Cardona. La seva germana Juana es casa amb Pere Folch de Cardona, fill d'Aldonça Enríquez de Quiñones, i Joan Ramón Folch, Ir Duc de Cardona. La seua altra germana, María Requesens es casa amb Joan Ramon Folch de Cardona, germà de Pere Folch,

el seu cunyat. Les dades apunten que Beatriz Enríquez d'Arana va ser una noble dama emparentada amb els Portocarrero de Moguer i que es va casar amb Galcerà de Recasens, mort el 8 de setembre de 1505, les restes del qual reposen a Palamós

Un altre personatge important del llinatge Requesens-Soler va ser Lluís de Requesens, que es casà per primer cop, als 21 anys d'edat, amb Elfa de Cardona, filla de Ramon de Cardona, senyor de Bellpuig i Anglesola (mort l'any 1460), i de la seva esposa Caterina de Centelles. A la mort del seu germà heretà el Comtat de Palamós amb la condició que havia de succeir-la descendència masculina per perpetuar el cognom.

La família Centelles, barons de Sant Martí de Centelles, a l'Empordà, estava vinculada amb Sardènia, a causa de l'herència de Bernat de Centelles (1421-1467) que posseïa els 31 feus cedits el 1409 per Martí l'Humà a la família. Entronquen per diverses línies amb els Cardona, així es pot constatar: Ramón de Cardona, baró de Bellpuig, i de Calonge, mort el 1460. Es va casar amb Caterina de Centelles, filla de

Francesc Gilabert de Centelles, senyor i comte d'Oliva, senyor de Nules, senyor dels estats de casa seva, Camarlenc d'Alfons IV (V d'Aragó), va testar 5-11-1467, i de Beatriu d'Urrea i Centelles, filla de Lope Ximénez d'Urrea, senyor d'Aranda, ric home d'Aragó, Virrei de Sicília i de Catalunya, i de Caterina de Centelles, la seua segona dona.

El 1501 mor Elfa de Cardona, i Lluís de Requesens contrau matrimoni amb Hipòlita Ruiz de Liori. Seran pares d'Estefania de Requesens i Liori que pleitejarà pel Comtat de Palamós i la baronia de Calonge amb la seva cosina Isabel de Requesens. L'1 de juliol de 1526 es signen els capítols matrimonials entre Juan de Zúñiga i Estefania de Requesens. S'estableix que el descendent primogenit porti el cognom Requesens i utilitzi les armes dels Requesens sense modificar-les. El segon es diria de Zúñiga. Són pares d'Hipòlita Zuñiga Requesens que es casà amb Gilabert de Centelles (fill de Francesc Gilabert de Centelles i Maria Folch de Cardona) germà d'Anna de Centelles Folch de Cardona que es casà amb el seu cosí Cristóbal Colom Cardona, Almirall d'Aragó (fill de Maria Colom Toledo i Sanç de Cardona), mort

el 1583. Recordar que el comtat d'Empúries està vinculat a la casa de Cardona des que Ramon Folc V de Cardona (1220- 5 de juny de 1276) es casa amb Sibila d'Empúries i són pares de Ramon Folc VI de Cardona.

I no podem oblidar que Jaume Santàngel, germà de Lluís de Santàngel es casà amb Francesca de Centelles. Ni tampoc podem oblidar que els Requesens tenen amplis dominis a Sardenya en l'època, alguns traspassats a Joana de Requesens casada amb Pere de Cardona, la qual el 13 d'abril de 1507 rep el feu en perpetuïtat, ja que el seu pare havia mort sense descendència masculina, dels llocs de Sedilo, Suci, Solia, Tedesoni, Orane, Norguilo, Casanova i comarca d'Alxier (o Elcier) a Sardenya.

El feu de les Illes i l'Orde de Sant Jaume

Un dels molts feus o subfeus que la família Requesens va posseir és el que els documents anomenen com "Les Illes". El 1256 Arnau de Requesens, casat amb Inés de Pelacals, presta jurament de fidelitat al bisbe de Girona pel delme de Sant Pere Pescador, que té pel Comte d'Empúries i pel delme que apareix constatat com "Les Illes".

Per la situació geogràfica que ens refereix, "Les Illes" només poden ser les Illes Medes on existia el convent de Sant Miquel de l'Orde de Sant Jaume de formació marinera amb forts vincles amb l'Escola de Navegació mallorquina.

Podríem passar per alt aquesta dada de no ser perquè la documentació ens refereix que el 1439 mor Fra Casenoves, comanador de l'orde de Sant Jaume.

Els Casanovas no són nous en la història Colombina. Sabem que Colom navegà amb Casanova Coullon i trobem el llinatge vinculat als feus del Comte d'Empúries i Subfeus dels Requesens. Més endavant Joan Bonfill nomenat guardià per concessió de la reina Maria, Lloctinent del seu espòs a Catalunya fins a 1453, i proveït del càrrec de Comanador amb l'aprovació del papa Calixte III. A la seva mort, el substitueix el seu fill Miquel Bonfill.

Caldria fer un esment especial del cognom Bonfill perquè, curiosament, les seues armes coincideixen amb les dels Boil, tan implicats en la història del

descobrimnt. Com pot constatar-se les armes són idèntiques. Per tant és lògic entendre que estem parlant d'un mateix llinatge. Important és rescatar la dada de Bonfill de Judice propietari del castell de Sant Martí de Centelles entre els anys 1469 i 1472. Però continuant amb el feu de "Les Illes" em complau constatar que, difunt Francesc Requesens el 1312 hereta la seua filla Elionor que es casà amb Poncet de Caramany. A partir d'aquest fet Caramany substitueix el cognom Requesens.

El 1495 testa Joan Armengol i de Caramany, casat amb Leonor de Biure, senyor del castell de Vallespinosa i anomena hereu a Ponç de Caramany i Biure. El S. XV trobem Sibila de Biure, dona de Pere de Darnius, fill de Gracià d'Arté i de Darnius difunt el 1445 i de la seua esposa Damieta de Bellvís. El seu fill, Pere de Darnius i Biure és senyor de Mont Roig, Darnius, la Vajol i Les Illes. Les Illes les hereta per part materna perquè era senyora de la baronia de Vallespinosa, descendent de la branca Caramany. El succeeix Josep de Biure i Margarit, descendent dels Margarit de Castell d'Empordà.

Així, doncs, queda establert que els llinatges que gestionen en subfeu Les Illes Medes, i per tant, el convent de Sant Miquel de l'Orde de Sant Jaume, són els dels Requesens, Caramany i Margarit.

Com a comanadors estan els Casanovas i Bonfill o Boil.

Va ser Colom cavaller de l'Orde de Sant Jaume de Sant Miquel de les Illes Medes?. Bé, les dades apunten en aquesta direcció. El 1477 s'estableix a Madeira (Portugal) i es casa el 1481, a Lisboa, amb Filipa Moniz, filla de Bartomeu de Perestrello, Capità donatari de l'illa de Porto Santo, hereva d'un íntim d'Enrique el Navegant que comptava amb el favor del superior de l'Orde de Santiago, Fernando Martines. Difícilment una dama tan noble s'haguera casat amb algú sense referències. El vincle, sens dubte, va ser l'Orde de Sant Jaume.

Més atenció hem de dedicar a la Carta que Luis de la Cerda envia el 1493 al Cardenal Mendoza, Gran Mestre de l'Orde de Santiago, en la que consta: "i li trameto a suplicar em faça mercè que jo puga enviar cada any enllà algunes caravel·les meves". Van ser l'Orde de Santiago i els seus cavallers el braç armat del descobriment?

Els Margarit

Seguint el fil del feu de les Medes, és important deixar constància de la vinculació de la família Margarit. Sabem que Pere Margarit va ser cavaller de l'Orde de Sant Jaume. Nascut a Castell d'Empordà, fou el braç dret de Cristòfor Colom en el seu segon viatge. Fill de Constança Margarit i Joan Bertran, noble barceloní de família marinera. El 1488 es casà amb Maria Carrillo, de noble família castellana d'origen burgalès, i va ser pare de Lluís Margarit Carrillo, el qual apareix regentant el castell de Llaneras des de l'any 1507. Pere Bertran Margarit va ser un personatge influent en la cort dels Reis Catòlics. Va prendre part en la conquesta de Granada i va pertànyer al Tribunal de la Inquisició a Saragossa el 1493. Un altre Margarit, concretament Lluís Margarit, nascut cap a 1455 es casa amb Joana de Requesens i seran pares de Joan Margarit i Requesens, bisbe de Girona.

Dalí, Colom i Púbol.

Afirmar Ian Gibson, en la seua obra *"La Desafortada Vida de Salvador Dalí"* que l'artista estava convençut que Colom, a més de català, era oriünd de Girona. (Ian Gibson, *La desafortada vida de Salvador Dalí*, Ed. Anagrama, 1992, p. 614). Interessants ens resulten els seus *"Ous de Colom"* en els cims de la Torre Galatea i, més encara, les seues pintures referents al descobriment. El 1957 pinta, per encàrrec, *"El descobriment d'Amèrica"*. Vista en detall, baix a l'esquerra de la pintura s'observa amb claredat que Dalí pinta a Sant Narcís amb les mosques en voladissa.

El 1969 adquireix el castell de Púbol i pinta entre 1971 i 1973 el quadre *Camí de Púbol*. Sorpren observar que l'artista reutilitza l'estendard del quadre del Descobriment per a situar-lo en les proximitats del castell de Púbol.

Com bé es pot observar, repeteix l'estendard del quadre del descobriment. Per què? Podria ser que

la seva amistat amb Ignaci de Medina, Duc de Medinaceli, conegut per Dalí com: *"el seu senyor natural, el comte d'Empúries"*, fos la raó. Prova de la seva bona relació són les ceràmiques del lavabo en el castell de Púbol, procedents de la Cartoixa De Sevilla.

Com a aportació singular ressaltar l'escut dels Corbera que Dalí modifica i situa damunt d'un altar, coneixent el seu tarannà troskià i les irreverències religioses en les seues obres – com el Crist de la Brossa –, podríem suposar que l'altar està dedicat als Corbera i que el lema de l'Espasa: *"Vice le Roi"* va dedicat a tan noble família.

Per a acabar, m'agradaria afegir que en els documents notarials de l'època de les notàries empordaneses, noms com Bartomeu, Diego i Cristòfor són freqüents. Així podem llegir en els documents del notari Miquel Nató de Rupjà en els anys 1486-1493 inscrits els noms de Mossèn Bartomeu Colomer i Jacob Colomer.

Un corsari apel·lat Colom i el suposat final de la guerra civil catalana vist des de València

Per Francesc Albardaner

D'ençà que l'historiador català Francesc Carreras i Candi va donar a conèixer el ja famós avís del Consolat de Mar de Barcelona sobre un "Corsari apel·lat Colom, qui menava VII naus armades"(1) es van plantejar diversos dubtes i interrogants que, malauradament, no han estat encara aclarits fins el dia d'avui. Un cop superat el dubte sobre l'autenticitat d'aquest document, si és que mai hi va ser, ja que s'ha recuperat l'assentament d'aquest avís en el "Llibre de Deliberacions" del Consolat de Mar (2), la qüestió principal ha estat sempre la d'esbrinar la personalitat d'aquest corsari apel·lat Colom. Si bé en un principi Carreras i Candi va suposar que es tractava de Cristòfor Colom, ràpidament hi va haver un cert consens en que aquest avís feia referència a un corsari i sots-almirall francès de nom Guillaume de Casenove, àlies "Colom" (3).

Ara bé, l'episodi naval o més precisament el combat naval esdevenint a finals del mes de setembre de l'any 1473 davant les costes d'Alacant entre el corsari francès Colom i les naus del compte de Prades, que finalitzà amb la més gran derrota de l'armada catalana d'aquest gran noble català, que acabà enfonsada, continua mantenint un misteri corprenedor en diversos aspectes importants. En primer lloc ens sorprèn el silenci documental al voltant d'aquest combat naval ja que no hem pogut trobar cap altre referència escrita sobre aquest desastre fins el moment present. Esgotades, al nostre entendre, les fonts documentals dels arxius de Barcelona, hem fet diverses incursions als arxius de Perpinyà i de València sense cap resultat positiu. No hi hem trobat ni el més mínim rastre d'aquest combat naval, cosa que considerem francament sorprenent a causa de la importància logística de la guerra en el mar en aquells delicats moments de confrontacions bèl·liques.

En segon lloc sempre ha planat el dubte sobre aquest atac naval de si es tractava d'un simple acte de corsarisme o de pirateria o bé d'una batalla militar situada dins de la guerra civil catalana, que enfrontà al rei Joan II de la confederació catalana amb René d'Anjou i en conseqüència també amb el rei francès Louis XI, aliat de René. Per esbrinar si es tracta d'una cosa o bé d'una altre hi ha una dificultat afegida molt gran, al nostre entendre, com és la de definir quin fou el punt final de la guerra civil catalana, que tots els historiadors solen indicar com el moment de la caiguda de Barcelona el 24

d'octubre del 1472, dia de la signatura de la denominada capitulació o pau de Pedralbes.(4)

VALÈNCIA I LA GUERRA CIVIL CATALANA

Potser semblarà obvi el que diré a continuació, però considero important de remarcar-ho: la guerra civil catalana en el regnat de Joan II no només no va afectar negativament a València, sinó que va ajudar a assolir a aquesta ciutat el lideratge econòmic i cultural que mantindrà en les dècades successives en tot l'àmbit de la confederació catalana (5). Caldria matisar aquesta afirmació anterior, però, després d'analitzar la documentació dels arxius valencians, sembla que València era un món apart i que no tenia gaire res a perdre amb les bandositats catalanes. A València la vida continuava el seu curs normal, com es desprèn de la documentació preservada tant en l'Arxiu Històric Municipal de la Ciutat de València com en l'Arxiu del Regne de València.

Però, en canvi, des del Regne de València, no es va tenir la percepció que amb la caiguda de Barcelona, la guerra civil catalana ja hagués arribat a la seva fi, sinó que estava bastant clar que fins a la total recuperació de tots els territoris que havien conformat el principat de Catalunya la guerra no es podia considerar finalment acabada. I aquest plantejament, que intentarem justificar a continuació, dona nova llum sobre l'atac naval del corsari Colom a les naus del comte de Prades l'any 1473. Si acceptem el punt de vista valencià de que la guerra civil encara no era acabada en el moment d'aquest combat ens resultarà evident que aquesta gesta nàutica fou un acte de guerra i no un acte de pirateria vulgar.

Hem consultat el "Manual de Consells y Establiments" (1473-1477) de la ciutat de València (AHMV) i així hem trobat aquest assentament de 16 d'agost del 1473, del que en destaquem els següents punts importants: "..... que per pregar la majestat divina que per la infinida clemencia vulla donar Sanitat a la Majestat del Senyor Rey detenguda per los infinits treballs que ha passat en alguna infirmitat de cessions de febla....." "..... per que facillment puyga reduir totes les terres de la seva senyoria en obediencia general e en pau universal constituyre tots sos Regnes ....."

Per aconseguir aquests objectius, suara esmentats, els jurats de València organitzen una processó per pregar a Déu per que Joan II es curi d'unes febres

i que això permeti la recuperació final de tots els territoris de tots els seus regnes. A València, doncs, no es considerava acabada la guerra civil catalana ja que encara hi havia en joc la recuperació dels comtats del Rosselló i de la Cerdanya i, aquesta recuperació era molt important per a tothom, començant per el propi rei, ja que fou la pignoració d'aquests comtats en realitat el fet que va produir l'esclat de desobediència de la Generalitat de Catalunya contra el seu senyor natural, iniciant la llarga guerra civil. Estem convençuts que Joan II va tenir un fort sentiment de culpa per haver empenyorat els comtats del Rosselló i de la Cerdanya al rei de França, sentiment de culpa que va heretar més tard el seu fill Ferran, fet que podria haver quedat reflectit en la enumeració dels títols de sobirania del rei, com consta en molts documents i, també, en aquest document del dia 18 de juny del 1474 al començament del qual diu així: "*Don Joan per la gracia de deu Rey d'Arago, de Navarra, de Sicilia, de Valencia, de Mallorques, de Serdenya e de Neopatria e encara comte de Rosselló e de Cerdanya....*" (Arxiu Municipal de Historia de Valencia; Clams 1473-1482).

Aquesta expressió de "*e encara comte de Rosselló e de Cerdanya*" feia molt de temps que la utilitzava el Rei Joan II, però no sabem si es tractava d'una forma usual de la cancelleria reial o bé d'una expressió volguda pel monarca reivindicant el seu senyoriu sobre els comtats del Rosselló i de la Cerdanya, malgrat estar en mans dels francesos. Així mateix en un document de la Batllia 1467-1469 (N.1154, Pag.14) de l'Arxiu del Regne de València la reina Joana Enríquez també utilitza l'encapçalament:

"Dona Joana, per la gracia de Deu Reyna de Arago, de la Navarra, de Sicilia, de Valencia, de Mallorques, de Cerdenya e de Corçega, comtessa de Barchinona, duquesa de Athenes e de Neopatria /e encara comtessa de Rossello e de Cerdanya." Aquesta fórmula en llatí prenia la següent forma: "*.....Neopatria, ac etiam comes Rossilionis et Ceretania*".

Altres consells dels jurats de València tingueren lloc el 31 d'agost, el 14 de setembre, el 16 de setembre i el 24 de setembre de 1473, sense que en cap d'aquests consells, ni en els successius, hi hagués cap menció de la derrota de l'armada del comte de Prades. En el darrer consell esmentat de 24 de setembre de 1473 s'acordà fer una altre processó per tal que es curés Ferran, rei de Sicília i primogènit d'Aragó. En l'acord d'aquest consell encara es diu: "*migançant la justícia e la virtut de la reyal excellencia pus facilmente puixa reduir la part que resta inobedient a obediencia general e constituhir tots sos Regnes en pau universal....*".

No serà fins el consell de 29 de setembre de 1473, que duu per títol "*Crida de la nova pau e capitulació feta ab los francesos*", on es llegirà la carta tramesa pel rei als jurats de València donant la bona nova. Transcrivim el començament de l'apuntament d'aquest consell dels jurats de València: "*A lahor /e gloria de Nostre Senyor deu /e de la gloriosissima verge Maria mare sua /e dels benaventurats sent vicent martir /e sent vicent ferrer confessor protectors de aquesta insigne Ciutat de Valencia E encara del glorios cavaller /e martir mossenyer sent Gordi lo nom /e veu del qual sempre es stat ppci /e favorable en tots los actes bellicosos stremius militars /e victoriosos a la illustrissima casa Darago E per ço ab molta jocunditat /e alegria es stat delliberat fer la crida del tenor següent. Ara horats quens fan saber los magnífichs justícia /e jurats dela dita Ciutat de Valencia Que per retre donar /e fer gracias /a Nostre Senyor deu /e ala sua beneyta mare dela sanctissima nova dela pau confederacio /e concordia fetes entre lo Serenissimo Senyor Rey de una part /e Lo xpianissimo Rey de frança de la part altra segons per letres dela Mat. Del dit Sor. Rey dades en perpinya /a desent del corrent mes de Setembre es larch contengut p les causes dessus dites es stat concordat ab lo venerable Capítol de la Seu dela dita Ciutat que sta nit se facen alimares ab grandissima jubilacio /e alegria /e dema mati que sera dijous se faça devotissima /e jocundissima processó. E encara per pregar Nostre Senyor deu que per intercessio dela sua beneyta mare vulla ala dita Reyal Mat. Donar plena sanitat /e convalescencia /e guardar aquesta ciutat /e Regne en tota unitat /e concordia la qual processó partint dela dita Seu exira per lo portal del Campanar ....etc."*

Com acabem de comprovar, el tractat de pau amb Lluís XI es va signar a Perpinyà el mateix dia 17 de setembre del 1473. Podem afirmar que la guerra civil catalana va acabar amb aquest tractat? Nosaltres considerem que hem de donar una resposta negativa a aquesta pregunta, ja que, no només continuava la rebel·lió als territoris d'Hug Roger de Pallars al Pirineu, sinó que, més que un tractat de pau definitiu, era una treva consensuada, que feia preveure una propra invasió dels comtats del Rosselló i de la Cerdanya pels francesos, com així va ser a començaments de l'any 1475 i amb la rendició final de Perpinyà a les tropes franceses el 14 de març del 1475. Aquests comtats no tornarien a estar sota domini català fins a l'any 1493.

Per totes las dades anteriors ens sembla que ja queda clar que és potser massa simplista i reduccionista definir el període de la guerra civil catalana només entre els anys 1462-1472. De manera maximalista podríem dir que el període fou de 1462 fins al 1493, quan la situació dels territoris sota la corona catalana va tornar a una certa unitat similar a la anterior a 1462, o bé, en qualsevol cas, fins l'any 1475.

Reprement el fil de l'estudi de l'atac naval del corsari apel·lat Colom a les naus del comte de Prades davant les costes d'Alacant, hem d'admetre que no sabem exactament la data en que es va produir l'atac del corsari Guillaume de Casenove Coulon, però com que l'avís del perill es va fer en base a una carta tramesa des de València pel mercader català Galzeran de Besalú el dia 29 de setembre del 1473 al Consolat de Mar de Barcelona, sembla probable que el combat tingués lloc dos o tres dies abans, entre el 25 i el 28 de setembre de 1473.

Vista la coincidència de dates entre la carta de Galzeran de Besalú i la sessió del consell de la ciutat de València en la que es va donar notícia del tractat de pau amb els francesos, com és que no sortís com a punt de l'ordre del dia aquest atac naval que hauria d'haver estat considerat el darrer fet bèl·lic d'aquest enfrontament? La realitat, però, és de que no es va ni esmentar. De tota aquesta sèrie de fets salta un dubte molt greu i és el fet de saber si quan l'armada de Guillaume de Casenove Coulon va salpar de Marsella cap a Alacant, per retornar al seu cau de Honfleur de Normandia, ja coneixia, o no, Guillaume de Casenove, la nova pau i capitulació feta entre Joan II i els francesos. De tota manera, si la notícia de la pau amb els francesos va arribar a nivell oficial a València el dia 29 de setembre del 1473, sembla evident que, tres o quatre dies abans, l'armada del comte de Prades no estava assabentada encara d'aquesta pau i, per tant, ataqués les set naus armades de Guillaume de Casenove, i aquest contraataqués en defensa pròpia.

De tot aquest afer ens interessien dos punts referits a Cristòfor Colom: El primer consisteix en poder esbrinar si Colom va enrolar-se amb l'estol de Guillaume de Casenove precisament en aquest seu viatge de 1473 de Marsella a Honfleur, després de navegar a les ordres de René d'Anjou des de la base naval del port de Marsella. Si fos així, Colom hauria participat també en aquesta batalla naval d'Alacant, fet que no el predisposaria precisament a favor davant el comte de Prades. Per altra banda si acceptéssim aquesta hipòtesi, significaria que Colom va navegar amb Casenove al llarg d'uns tres anys fins a la batalla del cap de Sant Vicenç l'agost de 1476.

És sabut, per una carta dels Reis Catòlics adreçada a fra Bernat Boyl amb motiu de la recuperació definitiva del Rosselló i de la Cerdanya l'any 1493, datada el 5 de setembre del 1493, que també ho varen fer saber a Colom en una altra carta a ell dirigida (6). Aquest és el segon punt que considerem que val la pena estudiar i que es deriva directament de la participació de Colom en la guerra civil catalana. Colom podia justificar davant de Ferran el Catòlic la seva rebel·lió contra el seu pare perquè Joan II va fer l'acte ignominiós d'empenyorar els comtats

del Rosselló i la Cerdanya i, per tant, Colom podia defensar perfectament la seva participació en la batalla naval d'Alacant de setembre de 1473 com un acte militar més dins de la guerra civil que tal ignomínia va provocar. Colom, si era català, li podia retreure al rei Ferran el mal fer del seu pare contra el principat de Catalunya, tot amputant-li una part del seu territori i entregant-lo a mans franceses. Colom considerà enemics als francesos en el moment de la construcció del fort de la Nativitat a l'illa de la Hispaniola (1492), quan digué que aquella construcció seria tan forta contra els indígenes com el castell de Salses contra els francesos. Per tant Colom no va fer cap acte no honorable ni contrari a l'ètica militar en participar en l'atac naval d'Alacant, ni en la guerra civil catalana lluitant a favor del darrer rei escollit lliurement per Catalunya en la figura de René d'Anjou. Per això, qui duia el deshonor era Ferran el Catòlic fins que no recuperés els territoris del Rosselló i de la Cerdanya i, per aquest seriós motiu de descàrrec de la seva consciència, i també de la del seu pare comunicà ràpidament a Colom la restitució dels comtats del Rosselló i Cerdanya al principat de Catalunya. Hi pot haver millor demostració de que Colom era català i que com a tal va participar en la guerra civil catalana?

POC ABANS DEL FINAL DE LA GUERRA CIVIL A BARCELONA

Però la documentació dels arxius valencians també ens pot ajudar a copsar l'ambient de la guerra marítima en els moments anteriors a la caiguda de Barcelona i que és precisament el període en que es va produir la persecució de la nau "Ferrandina" per Colom. Així, en el "Manual de Consells y Establiments de 1471-1473, (AHMV; A-39), escrit per Jaume Eiximeno, en el consell del dissabte 18 de juliol del 1472 podem llegir

"...que com ells haguessen hagut letres de la reyal Majestat dades en Badalona a 11 del corrent mes de Juliol ab les quals demana per el seu servei que sien conduydes dues naus per reforçar l'estol que té sobre la ciutat de Barchinona.....".

La carta del rei Joan II escrita el dia 11 de juliol de 1472 comença del tenor següent:

"Lo Rey. Estimats e feels nostres: los fets nostres stan huy en tal disposicio que esperam ab la ajuda de deu haurem properament la ciutat de barchinona e si sem ajudats en les necessitats que concorren/ nos per terra tenim la gent necessaria per a strenyer e opprimir la dita ciutat/ per mar tenim quatre naus dos baleners cinch galeres e segons los sentiments que havem es molt necessari que la dita armada de mar sia reforçada per quant se enten segons havem entes que los enemichs conduexen naus e donen diligència en socorrer la dita ciutat....."

Malgrat el setge marítim, quan l'armada del rei Joan

II bloquejava l'accés a Barcelona per mar, aquest va ser trencat quan el dia 20 de juliol del 1472 es va produir *"la entrada de dues naus grosses de genovesos, la una apel·lada la Salvatge, de port MCC botes, tres galeres sotils i un galeot de XXII, totes dites fustes ben armades. E com foren en la dita plage, feren levar de la present plage la qrmada que lo rey Johan tenia sobre la present ciutat, ço es IIII naus e IIII galeres, e meteren enla present ciutat XXV m. De forment e venti lo dit socors en punt que ja no tenien que menjar per 1 mes"* (Dietari del Consell de Barcelona. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya Tom.27 de 1927). Fixem-nos com al final de la resistència de Barcelona les activitats bèl·liques es concentraven en el mar i hem de destacar per força la perícia dels vaixells catalans, provençals i genovesos, fidels a la generalitat de Catalunya i a René d'Anjou que, malgrat estar estretament vigilats per les naus de Joan II, van aconseguir entrar i sortir del port de Barcelona sense ser caçats i retornar sans i estalvis als seus ports de partida segurament a Marsella i a Gènova.

Un mes després la ciutat de València s'assabenta de dos fets molt importants: el Tractat amb Borgonya i l'arribada *"l'endemà, després de dinar, pel portal dels frares"* del príncep Ferran. (Consell de 3 de setembre del 1472). En aquest mateix consell es llegeix una carta del rei Joan II feta a Pedralbes amb data 20 d'agost de 1472 en la que explica com la seva armada va percaçar naus enemigues per evitar que entressin avituallaments a Barcelona, però no ho va aconseguir, del tenor següent: *"....de les noves ocorrents. Les nostres fustes que com recen ham ben sabut tres dies e tres nits hab donat caça a les fustes que levaren de Barchinona son tornades sens prendre nenguna delles per lo molt avantatge que tenien/ entenem continuament streny la ciutat de Barchinona, dema deu volent li farem la tala a les vinyes e entorn e som informats hi ha tanta fretura ab vi que gran part del poble comença beure aygua/ nos pot differir ab tanta fretura com continuament li donam segons los presentiments que per (....) no tardara abenir ab la ajuda de deu a nostra obediencia...."*

Aquestes notícies que dona Joan II a la ciutat de València les podem contrastar amb les cartes que enviava la ciutat de Barcelona a René d'Anjou. Transcrivim a continuació la carta de data 26 d'agost de 1472 (AHCB, Lletres Closes; Joan Brujó 1471-1473): *"Lo dia proppassat que escrivim a la Majestad Vostra havia en aquesta plage XI naus entre grans e poques dels inimics, e IIII galeas. Lo dia present san fet a vela per anar se les (esmirpnas?) e dues galeas sols ara ne resten sino la Farnandina, dues venecianes e tres baleners o barques no molt grans e corre fama aquestes sis aturneran ab tres galeas avisamne la S.V. e del que seguira apus amfare la*

Majestad Vostra laqual lasta amistat dirigescha a desipats sinceres....etc."

La situació a Barcelona era cada cop més insostenible i, malgrat algunes vegades les naus de René d'Anjou aconseguien burlar el setge marítim a la ciutat, com acabem de llegir per la carta de Joan II, els consellers de Barcelona escrivien una nova carta al rei René d'Anjou el dia 6 de setembre de 1472 (AHCB, Lletres Closes; Joan Brujó 1471-1473) del tenor següent: *"... car lo ventre no tollera dilació manquen.... delle naus dels inimics no freta dubta car car no sols ha sino III. La Farrendina, la venegiana e dos baleners carregades V anegades....etc."*

Per tot això, sembla que sigui en aquest mes de setembre de l'any 1472 quan es pogué produir la persecució de la Ferrandina per Colom. I si acceptéssim aquest fet i aquestes dates, el Cristoforo Colombo genovès, tan ben documentat, quedaria radicalment exclòs com a candidat a ocupar la identitat del gran descobridor, ja que encara era teixidor a Gènova i Savona.

Però no és fins el consell dels jurats de València del dia 3 de novembre de 1472 quan el consell delibera fer una pública crida per donar a conèixer *"de la gloriosa entrada del S. Rey en la ciutat de Barcelona, reduhida a la obediencia del dit Sr."*

Poc després, malgrat l'entrada de Joan II a Perpinyà a principis de novembre de 1472, les coses se li van complicar molt a Joan II i així, en el consell de 13 de maig del 1473 es va llegir una carta del rei del 26 d'abril del 1473 en la qual ja exposa els seus problemes a Perpinyà i sol·licita ajut econòmic a la ciutat de València.

El mar no era pas un lloc segur en aquests moments i els actes de pirateria estaven a l'ordre del dia com es pot comprovar d'una carta que envià el rei Joan II al batlle general de València el dia 26 de juny de 1471 que comença així: *"Batlle general magnifich e amat conseller nostre: Segons som informats dos o tres fustes de catalans que eren vengudes en les mars d'aquest nostre regne de Valentia per robar se sont encontrades ab una fusta de moros e li han fet donar la proa en terra en lochs o terra del noble magnific amat conseller e camarlench nostre mossen Rodrigo de Rebolledo/ e alguns dels dits moros son saltats en terra e son stats los dessus presos per vasalls e homes del dit noble. E atenant que los dits moros son de barbaria e son venguts a les mars e terres nostres per a robar e cativar xristians...etc."* (A.R.V. Real 294. Pàg.15)

A causa d'aquesta situació d'inseguretat generalitzada no és d'estranyar el contracte firmat al voltant dels mesos de juliol i agost entre els magnífics jurats de la ciutat de València i el patró Antoni Ballester el

divendres dia 12 de juny del 1472 (AHCv; Notarials 8/4,1472, pàg. 160r-163v.), que comença així: *"Capítols fets e efectuats entre los magnífics jurats de la insigne ciutat de Valentia de una part e Nantoni Ballester, mariner de la dita ciutat de la part altra sobre una galera de vuit banchs que deu armar en ... de la dita ciutat e en guarda de la costa los quals son del tenor següent : Primerament que lo dit Nanthoni ballester sia tengut de costererar la costa del cap de Orpesa fins a Tortosa e d'aquí fins a cap de Marti e fins alacant e encara fins als confins e ultimes parts del Regne de Valencia e axi fent per perseguir e avisar de moros e altres enemichs no facen mal ne dan als vassalls del Sr. Rey e senyaladament e principal als ciutadans e habitants de la dita ciutat e de tot lo Regne"*.

El mateix any, la ciutat va llogar també dues galeres a Miquel Busquets per anar a prendre la galeassa d'en Bernat Espunya, objectiu que es va aconseguir i que, com a conseqüència de la captura, coneixem un inventari complet del contingut de la dita galeassa capturada. (AHCv; Notarials 8/4, 1472, pags.180v-183r i 199v.).

MERCADERS GENOVESOS, GABOTO/CABOTO, SANTÀNGEL I VALÈNCIA

En el darrer terç del segle XV a València es concentren una quantitat de personatges que semblen compartir un rerefons comú amb aquells mateixos personatges que trobem presents a l'entorn de Cristòfor Colom. Que Lluís de Santàngel estava relacionat amb els genovesos no és cap secret, però potser no coneixem tant les seves activitats com a assegurador de nòlits marítics com es demostra en un document de dimecres, 8 d'abril de l'any 1472, contingut en el llibre de Clams (1474-1482) de l'Arxiu Municipal de València, en el qual assegura una càrrega de forment des de Sicília. En aquest document és definit com : *"En Loys de Santangel, menor de dies, mercader ciutadà de València, voluntariament e de bon grat permet çassegura ab qualsevol navilis, veles....etc"*. Un contracte similar d'assegurança marítima es efectuà el dimarts, 18 d'agost del 1472, per *"Alfonso de Santangel, mercader estant en la ciutat de Valencia"* (AHMV. Notarials 8/4. Pag.223).

En el següent any de 1473 operaven a València els mercaders genovesos Joan Baptista Spínola i Jeroni Centurió, com demostra un document del Notari Jaume Eiximeno de data 25 d'octubre de 1473 (AHCv, Protocols Notarials 8/5. Pag.201. v.). Molt més sorprenent i interessant ens ha semblat un assentament notarial de data 2 d'agost de 1473 que comença així: *"Comparegueren micer Francisco Gaboto e micer Jeronimo de Nigro, mercaders genovesos, de present estant en la mar de Valencia..."* (Arxiu del Regne de València, Batllia

General 1155). Aquest document demostra de manera contundent i inequívoca que hi havia una família de mercaders genovesos coneguts amb el llinatge Gaboto. Hem de destacar, per força, que si bé en els llibres clàssics sobre Joan i Sebastià Caboto, no hi havíem trobat cap referència a la possibilitat de que el seu autèntic nom de família fos en la forma Gaboto, darrerament ho podem trobar com a fet acceptat en múltiples webs, sobretot de l'Argentina i del Paraguai.

En el Manual de Consells del període 1492-1494, escrit per Gaspar Eiximeno, (pag.67v-68r) en data 28 de març de 1493 hi consta una carta del rei Ferran, escrita a Barcelona a 26 de febrer del 1493, que tracta precisament del projecte de construcció del nou port de València, projecte que es va encarregar a Johan Caboto Montecalunya , i que diu així: *" Lo Rey: Jurats, Rebut havem vostra letra acerca la fabrica fahedora del moll de la platja de aqueixa ciutat e per letres del lochtinent general e balle general havent compres la oportunitat e comoditat...etc."* En aquesta carta no es cita a Johan Caboto, però el rei nomena Jaume de Santàngel, batlle general de Oriola, com a representant seu en aquest afer. Tindrà alguna relació la presència de micer Francisco Gaboto a València, mercader genovès, l'any 1473 amb la de Giovanni Caboto a València com a dissenyador del nou moll vint anys més tard?(7).

En el llibre de "Letres e Privilegis, 1474-1476" i amb data de 14 de febrer del 1474 trobem una *"Provisió dels jenovesos fahent sobre les penyores"* en la que surten citats Joan Baptista Gentil, Berthomeu de Escobo, Joan Baptista Spinola, Luis Tarigo, Miquel Bernigo i Agustí Salvago, tots ells mercaders genovesos.

A TALL DE CONCLUSIÓ

Si donem per vàlides dues dades de la biografia de Cristòfor Colom escrita pel seu fill Fernando Colón, com són la persecució de la nau Ferrandina per Colom en aigües del Mediterrani a les ordres de René d'Anjou (circa 1472) i la participació de Colom en el batalla del Cap de Sant Vicenç en aigües atlàntiques servint al bàndol del sots-almirall francès Guillaume de Casenove, àlies Coulon, l'agost de 1476, caldrà per força que puguem bastir una hipòtesi raonable del traspàs de Colom de Marsella a Honfleur, o si més no, d'aigües mediterrànies a aigües atlàntiques, ja siguin de Normandia o de Lisboa.

El fet que ens dóna llum sobre aquest possible viatge de Colom és precisament el combat naval davant de les costes d'Alacant a finals de setembre de 1473, ja que, en primer lloc, confirma la primera incursió de l'estol de Guillaume de Casenove en aigües

mediterrànies i en segon lloc sembla versemblant que Colom es volgués enrolar amb Casenove al comprovar la desfeta, quasi bé total, de la causa de la Generalitat de Catalunya a mitjans de l'any 1473. Per tant, nosaltres defensem la hipòtesi de treball que Cristòfor Colom, després d'haver lluitat com a capità de nau per René d'Anjou al llarg de 6 o 7 anys (1466-1473), s'enrolà en l'estol de Guillem de Casenove precisament en aquest viatge de retorn de Marsella a Normandia de 1473, quan es van topar amb les naus del comte de Prades davant d'Alacant. A l'armada de René d'Anjou, Colom hi pot haver entrat de la mà de Francesc Antoni Setantí, conegut capità de nau de l'armada catalana i parent demostrat dels Colom de Barcelona. Si algú pogués demostrar el parentiu entre Colom i Guillem de Casenove, com assevera el seu fill, la seva entrada a la flota de Casenove semblaria encara més lògica, tot i que considerem que no cal aquest parentiu per poder defensar el canvi de servei de Colom. En l'armada de René d'Anjou hi havia mariners provençals, genovesos i catalans i, per tant, en aquest fenomenal aiguabarreig de províncies diverses, no fora d'estranyar que poguessin haver-lo començat a considerar com genovès en el moment del seu traspàs a l'armada francesa, i que a Colom ja li semblés bé aquesta atribució nebulosa.

Encoratgem als nostres consocis a trobar noves dades més detallades del combat naval de 1473 davant d'Alacant, ja que podrien donar nova llum sobre la trajectòria vital de Cristòfor Colom, tot advertint que els arxius de València encara poden aportar nous documents del màxim interès.

1 - Carreras i Candi, Francesc: "Colom i altres corsaris atacant les costes catalanes (1473-1474). Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya"; Juliol del 1927. Pàg. 244.

2 - Albardaner i Llorens, Francesc: "Troballes de Ramon Navarro a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona". Butlletí del Centre d'Estudis Colombins N.40.

3 - Català i Roca, Pere: "Un corsari anomenat Colom". Rafael Dalmau, Editor. Barcelona, Setembre 1991.

4 - Sobrequés i Vidal, Santiago/Sobrequés i Callicó, Jaume: "La Guerra Civil Catalana del segle XV"; Edicions 62; Barcelona 1973

5 - Aura Gómez, Antoni: "Los mercaderes catalanes en la Ciudad de Valencia durante la Guerra Civil del principado". XVIIIè Congrès d'Història de la Corona d'Aragó. València 2004. (Pàg.1117)

6 - Parellada i Cardellach, Caius: "Colom venç Colombo"; Capítol 9 "Una lletra dels Reis Catòlics a Boil". Pàg.101. Barcelona 1985.

7- Albardaner i Llorens, Francesc: "John Cabot and Christopher Columbus Revisited"; *The Northern Mariner/Le Marin Du Nord*. Vol.X,N.3 (July/Juillet 2000). *The Canadian Nautical Research Society*.

Els diners d'en Colom

Miquel Manubens

No m'ha quadrat mai això de quants diners i qui els va posar, els necessaris per a que en Colom fes el primer viatge. Les fons no només no ho aclareixen sinó que a més es contradiuen. Personalment opino que en això tenen molt a veure els sistemes educatius espanyols que durant centenars d'anys han encasellat als batxillers com de lletres o de ciències, i ja se sap que per a escriure d'història s'ha de ser de lletres, encara que això impliqui no saber multiplicar. En alguns casos però no és que no sàpiguen multiplicar sinó que usen les referències amb mala fe i amb motius polítics o localistes. Per exemple, els historiadors partidaris de que en Pinçon era qui realment manava i va descobrir, i en Colom no era més que un ignorant, prefereixen la xifra total més baixa possible, per a reivindicar els suposats 500.000 morabatins d'en Pinçon com a imprescindibles.

Aquets 500.000 mb que segons altres autors pagà en Colom, segons uns autors li presta Gabriel Sànxis, segons altres Isaac Abravanel, o el mateix Pinçon. (Perquè es clar, en Colom era un pelat, i per tant quelcom havia de deixar-li els diners). Però això ho desmenteix el propi Colom en una carta als reis, des de Jamaica, el 7 de juliol de 1503. "...i agora no tenga cauello, en mi persona, que no sea cano, i el cuerpo enfermo, i gastado quanto me quedo de abuelos, i me fue tomado y vendido, i a mis hermanos fasta el saio, sin ser oido, ni uisto con gran deshonor mio".

http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/mcp/91348286998794384188868/019985_3.pdf Pag 49

LES FONTS

Veiem que diuen els autors contemporanis d'en Colom: segons las Casas els Pinçon aportaren 500.000 mb., i Colom va tenir que aportar un octau, o sigui 500.000 mb. per a complir amb les Capitulacions. "Y porque Cristóbal Colón quiso contribuir a la ochava parte en este viaje, por que con solo el cuento de maravedis que por los Reyes prestó Luis de Santangel no podia despacharse, y tambien por haber la ganancia de su ochavo, y como Cristóbal Colón quedó de la Corte muy alcanzado y puso medio cuento de maravedies por el dicho ochavo, que fue todo para se despachar necesario, como pareció por las cuentas de los gastos que se hicieron ante escribano público en la dicha villa y puerto de Palos, que el dicho Martin Alonso, cosa es verosimile y cercana a la verdad, según lo que yo tengo entendido, prestó sólo al Cristóbal Colón medio cuento, o él o sus hermanos." (Bartolomé Las Casas, Tomo I. Capítulo XXXIV, pàg. 256.)

<http://213.0.4.19/servlet/SirveObras/12033856617830495876213/ima0271.htm>

Doncs bé, 500.000 mb. són un "ochavo" de 4.000.000 mb. Segons Francisco López de Gómara (*Historia General de las Indias Cap XV*), Santàngel va posar 16.000 ducats, que són 6.000.000 mbC: "Y porque los reyes no tenían dineros para despachar a Colón, les prestó Luis de San Angel, su escribano de ración, seis cuentos de maravedís, que son, en cuenta más gruesa, diez y seis mil ducados." (Francisco López de Gómara, *Historia General de las Indias Cap XV*.)

<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/02588400888014428632268/p0000001.htm#18>

Al manuscrit "Armoria", de Jaume Ramon Vila, (avui desaparegut l'original), s'afirma: "En Barcelona se proheví a Crostofol Colom (qui fou qui descobrí las Indias) de 17 milia ducats ques pregueren prestats de Lluís de St. Angel, escribá de raciones del Rey Catolich, com consta en scripturas auténticas recónditas en lo racional de Barcelona, ab las cuals provehí Cristofol Colom la armada que feu per lo principi del descobriment de esta empresa"

Simon Wiesenthal, va escriure : "De su fortuna privada, y sin intereses, concedió (Santàngel) un anticipo de 17.000 ducados para armar la flota expedicionaria. En el Archivo de Simancas se conservan los originales de sus libros de cuentas, donde consta que el préstamo no se canceló sino al cabo de mucho tiempo". (Simon Wiesenthal, *Operación Nuevo Mundo. La misión secreta de Cristóbal Colón*, Barcelona, 1976)

CAPITULACIONS I TESTAMENT D'EN COLOM

Les Capitulacions deien: "Item que en todos los navios que se armaren para dicho tracto e negociacion, cada y quando, y quantas vezes se armaren, que pueda el dicho don Chistroyal Colon si quisiere contribuir e pagar la ochena parte de todo lo que se gastare en el amazon, e que tambien haya e lieve del provecho la ochena parte de lo que resultare de la tal armada. Plaze a Sus Altezas. Johan de Coloma". (Arxiu Real de Barcelona

Registre del 17-4-1492 (registre 3569 de la secció "Diversorum siguilli secreti" folis 135V i 135 R.)

També en el testament d'en Colom ell mateix afirma que va tenir que aportar diners, i no diu xifra concreta: "Sus altezas no gastaron ni quisieron gastar para ello, salvo un cuento de maravedís, e a mi fue necesario aportar el resto". (Rafael Diego Fernandez, *Capitulaciones colombinas*). http://books.google.es/books?id=4ouiNv6ZaRZQC&printsec=frontcover&source=gb_s_summary_r&cad=0#PPA103,M1

ELS DINERS DE SANTÀNGEL FOREN UN PRÈSTEC?

Respecte als diners posats per Santàngel altres fons justifiquen que van ser en concepte de emprèstit, i que la Corona els hi va tornar: "Que dió y pagó más el dicho Alonso de las Cabeças por otro libramiento del dicho arzobispo de Granada, fecho V de Mayo de XCII años, a Luís de Santàngel, escrivano de ración del rey, ...doszientos é noventa mil maravedis, a cuenta del cuento é quarenta mil maravedies que deyo para la paga de tres caravelas, ... e para pagar a Xristoval Colón". (Melquiades Andrés Martín a "El dinero de los Reyes Católicos para el descubrimiento de América, financiado por la diócesis de Badajoz", p. 37, Editorial Cisneros, 1987.)

Aquest text complert diu que el bisbe de Granada va pagar el 19 d'agost de 1494 290.000 mb. a compte de 2.640.000 mb. anticipats per Santàngel: 1.500.000 mb. per a Isaac Abravanel, per un préstec per la conquesta de Granada, i dels 1.040.000 anticipats per Santàngel a Colom (1.500.000+1.040.000=2.540.000 mb., i no 2.640.000), i que, li paguen 290.000 mb en total. Per tant aquest document només justifica que se'n tornessin 290.000 mb. (i que no sabien sumar).

EL DUCAT

El ducat era la moneda catalana. El morabatí o "maravedí" era la moneda castellana. Cada ducat català equivalia a 374 mb. de Castella. Aquest canvi estava fixat pels Reis a Castella per un decret signat a Toledo el 28 de gener de 1480. El 1497 es canvia la fisonomia de les monedes castelleses, i apareix l'excel.lent castellà amb un valor de 375

morabatins (en monedes de mig i de quart excel.lent). Així doncs, el 1497 Castella abandona el patró monetari musulmà (1 morabatí d'or= 1 dinar almoràvit d'or), per acollir-se al patró monetari català (1 excel.lent castellà = 1 ducat català+1morabatí). Curios detall per donar més valor al ducat castellà que al català. (José Maria de Francisco Olmos, "La moneda castellana de los reyes Católicos", U.C.M. Revista General de Información y Documentación ISSN: 1132-1873 Vol. 9, nY 1-1999: 85-115, <http://revistas.ucm.es/byd/11321873/articulos/RGID9999120085A.PDF>) Aquest canvi provocarà en el següent segle fins a tres suspensions de pagaments de l'Estat castellà. (El mateix efecte que la paritat dolar=pes argentí, o el que en aquests moments provoca que Espanya no pugui devaluar la seva moneda).

LES DESPESES

Teòricament dos vaixells i les nòmines de les seves tripulacions eren gratis segons la carta dels reis a Palos: "Sabed que por algunas cosas...fuisteis condenados ...a aprovisionarnos para un año con dos naves equipadas a vuestra costa" (Real Provisión de los Reyes Católicos, Carta dirigida a certs veïns de Palos, per a que lliurin a Cristòfor Colom dues caravel·les, Granada, 30 de Abril de 1492. "El presupuesto de la armada descubridora era aproximadamente de dos cuentos o millones de maravedies, según los cronistas. Se sabe que no fue costeada exclusivamente por la Corona, sino también por la villa de Palos y por el Descubridor. (La parte de los monarcas montaba 1.140.000 maravedies, cantidad que no salió de las arcas reales, sino de la hacienda del escribano de ración Luis Santángel, que fue quien adelantó el dinero a los reyes. De esta cantidad, un millón sería para costear las carabelas y el resto se adelantaba como sueldo al capitán de la armada Cristóbal Colón [...]). Los vecinos de Palos debían poner a punto y a su costa dos carabelas. Pesaba sobre ellos una condena que el Consejo Real, "por algunas cosas fechas e cometidas por vosotros en deservicio nuestro", había dictado tiempo atrás. Ahora reclamaban los soberanos ese servicio, que supondría unos 400.000 maravedies. (Luis Arranz Márquez, *Cristóbal Colón. Misterio y grandeza*, Madrid, 2006. p. 205-206).

Així tenim que un milió es destinava a tripulació i despeses d'un vaixell perquè els altres dos vaixells, segons els reis eren gratis total. Però la realitat va ser molt diferent, ja que els veïns de Palos, "obeïren però no compliren" l'ordre.

Aleshores els reis van fer una altra ordre, dirigida a totes les autoritats de les costes andaluses, cominant-los a proveir a Colom amb tres vaixells, i el 20 de juny enviaren a Joan de Penyalosa a que l'executés. A la vista d'això els frares de la Rábida, Juan Perez i Antonio de Marchena, forçaren a Pinçon a negociar amb Colom la seva participació (Salvador de Madariaga, *De Colón a Bolívar* p. 15).

LES NÒMINES

Si confiem en les tripulacions que ens descriu la historiadora Alice B. Gould i confiem, també, en els sous que ens diu que cobraven la historiadora Consuelo Varela, podem fer els següents càlculs:

Cost dels sous de l'expedició:

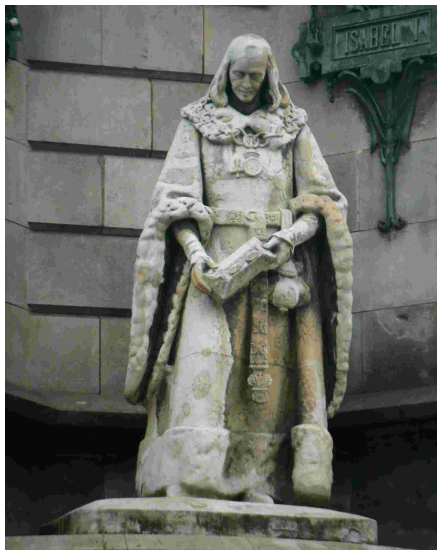
Santa Maria :5 sous de 2000 mb./mes + 35 sous de 1000 mb./mes; Pinta : 6 sous de 2000 mb./mes + 19 sous de 1000 mb./mes; Niña: 6 sous de 2000 mb./mes + 19 sous de 1000 mb./mes.

El cost mensual en nòmines es de 107.000 mb./mes, i el viatge durà del 3 d'agost de 1492 fins el 15 de març de 1493, vuit mesos de nòmines ens dona un total de : 856.000 morabatins. Apart d'aquets 90 tripulants, hi havia 20 passatgers més que també menjaven i cobraven.(criats, funcionaris, traductors, un metge, etc).

CONCLUSIONS

És evident que els habitants de Palos, al no fer cas a l'ordre real, van fer augmentar la despesa prevista pels reis. La despesa prevista no és en cap cas els 1.140.000 avançats per Santàngel a Colom abans de marxar a Palos, sinó que és de 4.000.000 mb, i és per això que Colom posa 500.000 mb. de la seva butxaca, per complir amb l'octau que indica les Capitulacions. Els diners que posa Pinçon (entre 360.000 i 500.000 mb), no ho són per generositat, sinó perquè és l'únic que compleix amb l'orde real de tot el municipi de Palos. Estranya situació aquesta de convertir en herois a qui compleixen les lleis. Per tant

l'expedició va costar finalment un total de 5,984 milions, xifra raonable, 500.000 Pinçon, 500.000 colom, 1.140.000 els reis (deixats per Santàngel i que després li tornen, en part documentat) i 3.844.000, més de Santàngel (la resta dels 16.000 ducats) a compte de les taxes als genovesos de València, fet que fa escriure a alguns autors (italians, naturalment), que ho van acabar pagant els genovesos. Com veïeu la història dona prou arguments com per a que tothom estigui satisfet, de Palos fins a Gènova.

Historiador nega l'existència de l'escola de Sagres

La tesi és de l'historiador brasiler Fábio Pestana Ramos, en el seu últim llibre *"Per mars mai navegats"*, resultat de dos anys de recerca en diferents biblioteques de Portugal i Brasil.

"No hi ha proves, tals com elements arqueològics o documents originals, que provin l'existència d'una escola de Sagres", va dir a l'agència Lusa l'historiador, nét de portuguesos de l'illa de Madeira. El Dr. Pestana Ramos va fer èmfasi en que l'anomenada escola de Sagres, suposadament creada per l'Infant D. Henrique per a desenvolupar tecnologies nàutiques es basen únicament en una font anglesa: *"De fet, les cites es basen en un únic mapa d'un pirata anglès que registrà algunes construccions al Sagres de l'època, res a veure amb l'existència d'una escola de navegació"*, afirmà.

Al segle XIX, l'historiador portuguès Oliveira Martins, hauria utilitzat l'existència de Sagres *"en la construcció romàntica d'una identitat portuguesa que incloïa un ampli domini de les tecnologies nàutiques"*. *"De fet, existí només la introducció d'algunes disciplines nàutiques a la Universitat de Lisboa per l'Infant D. Enric"*, va dir l'historiador.

Tesis ja defensada amb anterioritat

La tesi de l'inexistència de Sagres ja fou defensada també per l'historiador brasiler Thomaz Marcondes de Souza, el 1953, i el portuguès Luis de Albuquerque el 1990. El llibre de l'historiador brasiler, encara sense previsió de llançament a Portugal, aborda l'aventura de les navegacions a vela i la motivació dels portuguesos a embarcar-se, la difícil vida en les travesses i l'arribada a l'Àfrica, Índia i Brasil. Tempestes, boires i naufragis creaven un infern a bord amb una lluita desesperada per la supervivència. El desembarcament en territori desconegut també representava un gran perill. L'historiador va assenyalar que era comú utilitzar nens als vaixells, atesa la manca de mà d'obra adulta, fins i tot per als treballs més pesats. Com que eren un signe de mal auguri, les dones viatjaven disfressades d'homes, la qual cosa no evitava que es produïssin violacions, sovint col·lectives. *"Una dona a bord ha estat sempre un focus de tensió, causant grans inconvenients, enmig d'una majoria de tripulació d'homes, potser per això era considerat un símbol de la mala sort"*, va dir.

Moltes dones violades col·lectivament per un grup d'homes van ser declarades culpables del delictes d'incitació i empresonades en bordells poc després d'arribar al Brasil. *"Per aquesta raó, moltes dones violades col·lectivament preferien no informar sobre el fet per a no córrer el risc de passar la resta de les seves vides tancades en un bordell"*, va dir. La majoria dels embarcats satisfien els seus desitjos sexuals amb altres homes, en relacions consumades per la força o per la jerarquia, la qual cosa exigia als més humils a satisfer els desitjos dels superiors.

Brasil no era l'imatge del paradís

L'historiador manté la tesi que, contràriament al que estableix la historiografia tradicional, on Brasil es considerat com el *"paradís, la terra d'oportunitats"* pels portuguesos, *"Brasil era un infern, un purgatori, on van ser enviats els exclosos de la societat portuguesa, com prostitutes, gitanos i esclaus que van escapar a la vida servil"*, afirma.

La visió d'un paradisiac Brasil també és part de la construcció històrica d'una identitat brasilera, un procés similar al que representa el mite de l'Escola de Sagres, a Portugal. Per ser considerat un veritable purgatori, els portuguesos nascuts a Brasil, patien una gran discriminació al tornar a Portugal, principalment en els segles XVI i XVII. *"Eren anomenats 'reinol', una mena de ciutadà de la segona classe, cosa que no passà amb els portuguesos que nascuts a l'Àfrica, per exemple"*, va comparar. Molts mariners van aconseguir sobreviure al naufragi i van anar a viure entre els indígenes al començament de la colonització brasilera, malgrat les malalties tropicals, una de les principals preocupacions dels portuguesos.

La descoberta de Brasil, per Pedro Álvares Cabral desmentida

L'historiador també rebut l'argument que Brasil va ser descobert per Pedro Alvares Cabral el 1500, "A partir de l'anàlisi dels documents de l'època, en la meua opinió hi ha una gran possibilitat que Brasil fos descobert per Bartolomeu Dias o un altre navegant portuguès, entre 1488 a 1497", afirma. "Aquest va ser un període d'intensa descoberta de les noves rutes marítimes, que no podien ser revelades per a que no caiguessin en mans d'anglesos o dels espanyols", va concloure.

La història dels ossos d'Hernán Cortés

Xavier López Medellín

La mort d'Hernán Cortés, conqueridor de Mèxic i marquès de la Vall d'Oaxaca, va ocórrer la nit de divendres 2 desembre 1547 quan tenia l'edat de 62 anys. A partir de llavors, els ossos de Cortés no trobaran un lloc permanent de repòs ja que seran constantment canviats de lloc per diverses raons. El seu testament va ser redactat entre l'11 i 12 d'octubre de 1547, i ell mateix hi va planejar els seus funerals. Demanava ser enterrat a l'església de la parròquia on morís, però, aquest testament va ser modificat poc temps després, i es va donar als marmessors de Cortés la llibertat per decidir sobre aquest tema.

Així, el diumenge 4 de desembre de 1547 van començar les cerimònies fúnebres, amb capellans i frares, cinquanta pobres vestits amb "robes llargues de drap i caputxa", a més de tots els criats del marquès pròpiament vestits de dol.

El prior del monestir va demanar que s'obris la caixa fúnebre per reconèixer el cos del marquès, i fet això, el fèretre es va dipositar "enmig de les grades de l'altar major del monestir, que era el mausoleu del duc de Medina Sidonia", a San Isidoro del Campo, Sevilla. En aquest enterrament, es va posar el següent epitafi ordenat pel segon marquès de la Vall (Martín Cortés):

*Pare quina sort impròpiament,
aquest baix món posseïa,
valor que la nostra edat enriquia,
descansa ara en pau, eternament.*

Tres anys després, el 1550, les seves restes van ser traslladades al costat de l'altar de Santa Caterina a la mateixa església, per necessitat d'espai al mausoleu del duc de Medina Sidonia.

En el seu testament Hernan Cortés disposava que les seves restes fossin traslladades a un monestir que ell havia encarregat construir a Coyoacán, abans que passessin deu anys des de la seva mort. Aquest monestir mai va ser construït i els diners destinats per Cortés van ser utilitzats en altres tasques pel capítol de la ciutat de Mèxic. Finalment, el 1566, quinze anys després de la mort de Cortés, les seves restes van ser traslladats a la Nova Espanya en una urna tancada, folrada en vellut. Com que no existia el monestir de Coyoacán, se li va donar sepultura a l'església San Francisco de Texcoco, on estaven enterrades la seva mare (Catalina Pizarro) i una de les seves filles. En aquest lloc reposaren els ossos 63 anys. En morir el 1629 en Pere Cortés, quart marquès de la Vall, i últim en la línia de descendència masculina, es decideix enterrar-lo a l'església dels franciscans a Mèxic.

Així, el virrei i l'arquebisbe aprofiten l'ocasió i traslladen juntament amb les de Pere, les restes del seu besavi Hernán Cortés a on "va prendre descans l'últim dels seus hereus barons". Els ossos de Cortés van ser mantinguts durant nou dies a la sala principal del palau on es van honorar. Posteriorment, es va obrir un nínxol a la paret darrere del Sagrari de l'església de franciscans i es va dipositar l'urna dels ossos, protegida per una porta doble de ferro i fusta daurada, amb vidre. En aquest lloc van romandre 87 anys, i es va gravar la següent inscripció:

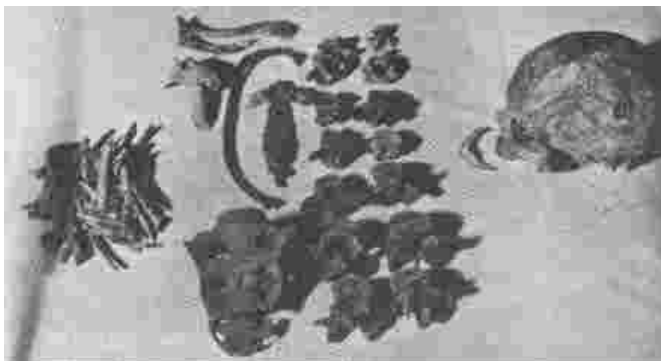
"Ferdinandi Cortés ossa servatur hic famosa".

Posteriorment, el 1716, tornen a canviar les restes de lloc i els traslladen a la part posterior del retaule major de la mateixa església. En aquest lloc romandran 78 anys.

El 1794 es va treure l'urna de fusta daurada i vidre, amb quatre nanses de plata, que tenia a la capçalera les armes del marquès pintades. Dins de l'urna es van trobar els ossos embolicats en un llençol brodat de seda negra i amb encaix. El crani estava en un mocador de la mateixa tela amb encaix blanc a la vora. L'urna va ser traslladada a l'Hospital de Jesús, fundat per Hernan Cortés. El 8 de novembre del mateix any, es catifà l'església de Jesús, es van col·locar trenta flonjalls de plata al sepulcre, que constava d'un sòcol, una urna amb un bust del conqueridor fet per Manuel Tolsà,

americanae

i una estela amb l'escut del Marquès daurat a foc. Tot fet de marbre. La cerimònia es va anunciar amb campanes per tota la ciutat i va ser celebrada per Fra. Servando Teresa de Mier. En aquest lloc reposaran per 23 anys.

El 1823 era gairebé imminent la profanació d'aquest monument pel moviment d'independència i els seus partidaris que volien cremar les restes del conqueridor a la plaça de Sant Llätzer, pel que va ser necessari amagar les restes de Cortés. Per això, el ministre senyor Lucas Alamán, juntament amb el capellà major de l'Hospital, doctor Joaquim Canals, la nit del 15 de setembre de 1823 van extreure els ossos del seu mausoleu i els van col·locar sota la tarima de l'hospital de Jesús.

El mausoleu va ser desmantellat i el bust i armes de bronze daurat es van remetre a Palerm amb el senyor duc de Terranova. Amb aquest trasllat es va fer creure que els ossos ja no estaven a Mèxic. Sota aquesta tarima es resguardaren els ossos de

Cortés 13 anys. De sota de la tarima de l'altar major, es van canviar el 1836 a un nínxol en el mur del costat de l'Evangeli, on hi havia el monument, i es tanca el nínxol sense cap altra referència. En aquest nínxol van estar reposant en secret 110 anys. Alamán lliurà a l'Ambaixada d'Espanya una còpia de l'anomenat "Document de l'any 1836" que revelava el lloc del secret enterrament del marquès. Aquesta còpia es va mantenir en secret.

El 1946 alguns investigadors del Colegio de México van tenir accés a aquest document i, convençuts de la seva autenticitat, van decidir buscar les restes ocultes. El diumenge 24 de novembre va començar l'excavació en el lloc del mur contigu a l'altar major que assenyalava el document. Dues hores després van descobrir una gran llosa que amagava la volta amb l'urna.

Finalment, amb un cop de berrina, l'urna amb el vellut brodat en or va quedar al descobert. La nit següent es va fer pública la troballa i es va treure l'urna i el folre de vellut, la primera coberta de plom i la caixa de fusta. Llavors va aparèixer una urna de vidre i es van veure els embolcalls dels ossos.

El 28 de novembre s'expedeix un acord presidencial en què es confia a l'Institut Nacional d'Antropologia i Història (INAH) la custòdia dels ossos, i s'autoritzen els estudis per autenticar-los. Si resultaven els veraders es conservarien en el mateix Hospital de Jesús. L'estudi va aportar interessants dades de la vida del famós conqueridor.

Encara que ja es coneixien dades dels ossos com "*crani petit i allargat, i els altres ossos d'un home de complexió forta*", es van notar "*empremtes d'abscessos dels alvèols dels incisius mitjans, caní i premolars superiors esquerres*" la qual cosa indica que Hernán Cortés va patir molt de les dents. A més es van trobar "*els fèmurs dret i esquerre complets. Tibia dreta i esquerra completes. Peroné dret i esquerre. Ròtula dreta completa i normal*", la qual cosa desdiiu una possible deformació causada per bubes a la cama dreta.

Ja confirmada l'autenticitat dels ossos, la comissió encarregada d'aquest estudi va recomanar que es restaurés la coberta exterior de vellut, les caixes de plom, la caixa de fusta i l'urna de vidre, i que és dipositessin els ossos en el mateix nínxol en

què van ser trobats. Així es va fer, i el 9 de juliol de 1947 es reinhumaren les restes d'Hernán Cortés i es va posar sobre el mur de l'església una placa de bronze, de 1.26 m per 0,85 amb l'escut d'armes de Cortés amb la inscripció: En aquest lloc reposen les seves restes fins a la data.

BIBLIOGRAFIA: Martínez, José Luis: Hernán Cortés (versió abreujada). Pereyra, Carlos: Hernán Cortés. Editorial Porrúa, SA, Mèxic 1.985

Trobat un sarcòfag clau per revelar la caiguda de la cultura maia

El taüt va ser trobat a la selva del sud de l'estat de Xiapes i aporta nous elements sobre el col·lapse de l'antiga civilització. Arqueòlegs mexicans van descobrir un sarcòfag de pedra amb una antiguitat de més de mil anys a l'acròpoli maia de Tonino que podria aclarir el misteri de la caiguda de la cultura maia.

L'especialista Joan Yadeun, responsable del lloc arqueològic situat al municipi de Ocosingo, va explicar que aquest taüt de pedra fa 2 metres de llarg per 70 centímetres d'ample i 60 centímetres de profunditat, i és comparat per la seva importància amb el de la "Reina Roja" a Palenque (Xiapes), descobert el 1994. L'arqueòleg va dir que aquest objecte correspon al període de 840-900 després de Crist, època en què es registra la darrera inscripció maia i comencen les influències tolteques entre 903-910 després de Crist. "El 840 després de Crist hi va haver una transformació molt important en les ciutats maies, va deixar d'haver representacions escultòriques i inscripcions, el que s'ha interpretat com un abandonament massiu dels assentaments", va afirmar Yadeun.

L'expert va assegurar que el sarcòfag "aporta nous elements sobre el col·lapse de l'antiga civilització maia, per saber amb precisió qui van ser els causants del declivi, si va ser gent local influenciada per grups de l'Altiplà vinguda directament d'aquesta part de Mesoamèrica o del que avui és Tabasco (sud-est de Mèxic)"

Al seu interior es trobà una olla i un crani amb empremtes de deformació i fracturat en diverses parts, així com ossos llargs disposats en forma de creu, pel que sembla d'"un personatge d'alta jerarquia, probablement una dona o un menor". Dins la cripta es va trobar, també, una olla globular amb tapa amb ossos que van ser bullits, fragmentats, i col·locats fa uns 500 anys per indígenes Tzeltals que es van assentar a la zona van recuperar els edificis i van obrir les tombes per extreure els objectes al mateix temps que hi posaren noves ofrenes. L'especialista va recordar, entre les diverses explicacions teòriques, que la civilització maia va desaparèixer després de l'arribada de pobles tolteques de l'altiplà central a la regió. "Es tractava de grups de caràcter corporatiu, exèrcits grans, que potser procedien de l'àrea de Puebla-Tlaxcala (centre de Mèxic), la Costa del Golf (est) i Oaxaca (sud), lligats al mateix temps a Tula", va indicar. Yadeun va dir que el 840 després de Crist va ocórrer una transformació molt important en les ciutats maies, el que va suposar que "per a aquests temps, al Mèxic Antic s'estava suscitant una revolució, en caure les dinasties i assumir el poder grups de guerrers". Tonino és una de les Acròpolis més grans del món i va ser entre l'any 688 al 708 amb el seu governant Chaak Bak Nal, "l'imperi militar més gran de la història maia abans de la de l'arribada dels asteques". Aquest lloc, tancat al públic i descobert fa 4 anys, compta amb un mural que ha estat restaurat i conté la història de l'edificació que forma part d'un complex de 320 metres de base i 63 metres d'alt considerant una de les piràmides "més grans de Mèxic i el món".

FONT: AGÈNCIA EFE

video

DVD 42º

"42º, La història prohibida"

Autor: Xevi Mató

DVD, 52 minuts, Format 16:9

Editorial: Acràsia Barcelona, 2009

Xevi Mató, realitzador del documental "Eric Bertran i l'Exèrcit del Fènix" ens obsequia amb aquest DVD sobre la teoria de Pals d'Empordà contra la creença historiogràfica que Colom va salpar de Palos de la Frontera. El documental comença amb varis vilatans de Pals explicant la tradició oral que hi ha en relació entre Colom i l'Empordà i el Maresme. Després segueix amb un passatge del Diari de Colom, de 21 de novembre, on explica que el quadrant esta espatllat perquè li marca el paral·lel 42. A partir d'aquest sextant espatllat, donada la casualitat que Pals d'Empordà es troba al paral·lel 42 desenvolupen la creença que la primera expedició de Colom salpà de Pals d'Empordà en lloc de Palos de la Frontera.

Després de la presentació a Pals, els intrèpids reporters van a Palos de la Frontera, on descobreixen que el suposat port de Palos és a molts metres sobre el nivell del riu i a molta distància d'aquest. Afirment que la paraula Palos ve del preromà "pallus" que significa turó. Descobreixen un espai museístic al costat de la bassa on són les repliques de les tres naus, on en un cartell s'afirma que "los navegantes de la zona construyeron

las caravelas de memoria y sobre la marcha" Mes tard al poble troben que l'església on suposadament resaren els expedicionaris és dedicada a "San Jorge Martir", i que a la porta hi ha una escultura d'un Sant Jordi, amb l'escut de les barres catalanes. Això segons els autors del documental demostra que en Colom deuria salpar de Pals d'Empordà. El final del documental es farcit dels arguments contraposant Pals a Palos que no pel fet de tant repetits siguin certs.

CRISTOVAL COLÓN, LA ODISEA

Documental molt ben realitzat, basat en el llibre "Cristoval Colón más grande que la leyenda" de Marisa Azuara. El vídeo resumeix el llibre a un puzzle de dotze peces, i dona les seves respostes a cadascuna de les dotze incògnites:

- 1 Lloc de procedència: territoris genovesos;
- 2 On va néixer: territoris súbdits d'Aragó abans de Gènova: Sardenya;
- 3 llengua : llengua romànica de la corona d'Aragó, dialecte del castellà que es parlava a Sardenya;
- 4 Atorgament per part dels reis del Don nobiliari a l'ús de Sardenya demostra que la seva família era noble;
- 5 Terra Rubra indica la família Malaspina de Custodia Rubrensis a Sardenya;
- 6 Segons Hernando, l'Almirall Ilimà el seu cognom de Piccolomini a Colom;
- 7 Colom era parent dels Papes Pius II i Pius III, doncs apareix representat com a Tiphys (el pilot dels Argonautes) a les pintures de la Biblioteca Piccolomini a la Catedral de Siena;
- 8 Formació de Colom: Colom va regalar varis objectes a l'església de Siena. Colom va ser educat per a convertir-se en un gran humanista;
- 9 La Creuada universal del papa Pius I impulsà l'empresa de l'Almirall; 10

Els tres fills barons de Salvador Piccolomini van desaparèixer de Sardenya i mai més van tornar. Per tant aquest era el seu pare i la seva mare era Isabel Alagón de Arborea. Es deia Cristoval de Sena Piccolomini i va néixer al castell de Sant Luri; 11 L'escut dels avantpassats d'en Colom estava "infamat" per causa d'una traïció al rei. Don Joan de Sena va ser condemnat el 1477 de lesa majestat, per això la marca d'infàmia de l'escut d'en Colom; i 12, Colom pactà amb els catòlics que les noves terres descobertes fossin adscrites a Castella per motiu que la condemna de lesa majestat a Aragó, l'impossibilitava per a tenir càrrecs o propietats a Aragó. També afirma que segons Hernando el seu pare signava "Columbus Terra Rubra, Janua cui patri est", quan això Hernando ho afirma d'un sol mapa d'en Bartomeu, Que encara avui en dia és possible escoltar l'antiga llengua de la Corona d'Aragó a la vila de l'Alguer, a Sardenya; Que Colom va demanar un mapa a Toscanelli gràcies a que era parent del Papa Pius II Piccolomini. i que s'emportà a Amèrica el seu llibre Historia Rerum Ubique Gestarum. També explica el significat de la signatura de l'Almirall: S.X: senyor virrei; S.A.M:senyor almirall major; S.Y.:Senyor de les Indies. Afirma també que las armes prèvies (las armas vuestras que soliadetes tener) d'en Colom són les cinc ancores. Tant el documental com el llibre parteixen dels arguments de la teoria catalana transformant el necessari per convertir-lo en aragonès. Només afegirem que els tres fills desapareguts de Salvador Piccolomini foren Antonio (1464-1502), Pietro (1466-1529) casat amb Sibila de Robinot Boyl el 1494, amb dos fills coneguts nascuts a la vila d'Alguer, Salvatore (1495-1550) i Giovanni (1497-1528) i el tercer fill Giovanni (1469-1521) casat amb Caterina. http://www.araldicasardegna.org/genealogie/alberigenealogici/albero_famiglia_desena.htm. Com es pot comprovar aquets fills "desapareguts" (i els seus descendents) per la senyora Azuara eren d'una generació posterior a l'Almirall, nascut el 1436/46. Per altra part els escuts d'armes dels Sena o dels Piccolomini no son cinc ancores de plata sobre fons blau com afirma el documental.

cathistòria

L'eixample, un invent romà?

Els últims estudis redibuixen el paisatge urbà de l'antiga Bàrcino. Un equip de la URV sosté que la façana de mar tenia termes en comptes d'un 'castellum'. Els experts defineixen una urbs amb suburbis extramurs i monuments desproporcionats.

Una ciutat tancada en unes potents muralles, aixecada enmig d'un pla agrícola i amb una fortificació (castellum) sobresortint de cara al mar. Aquesta és la imatge simplificada de la Bàrcino romana que es pot veure a les làmines divulgatives que aviat quedaran obsoletes.

L'11è Congrés d'Història de Barcelona, que se celebra aquesta setmana, ha posat en comú les noves aportacions acadèmiques que estan redibuixant la imatge de la colònia fundada sota August i que el director del Museu d'Història de Barcelona, Joan Roca, està disposat a començar a divulgar: un centre amb una muralla cívica simbòlica, amb espais públics exagerats per l'escala de la ciutat, uns suburbis extramurs tan extensos com el mateix recinte emmurallat i un ager que arribaria fins a Martorell travessat per camins i dividit en parcel·les agrícoles regulars (una aportació recent de J. M. Palet) que organitzarien el territori fins al punt de deixar empremta en el paisatge i prefigurar el futur Pla Cerdà.

OSTENTACIÓ COLONIAL

Les hipòtesis del seminari de Mar no només tenen efectes plàstics. Deixen encara més clar, assegura, que "L'equipament públic és despro-

porcionat, correspondria a una ciutat de 40 hectàrees, no de 10. Podria explicar-se pels objectius de representativitat i imatge pública d'una elit de terratinents pròspera pel seu principal recurs, l'exportació del vi laietà". I orgullosa de la seva condició de colònia, compartida només a la regió amb Tarraco.

Ernest Alós www.elperiodico.cat

La muralla del mar, tapiada

El baluard de Migdia, un tros de muralla de mar i altres vestigis arqueològics es van trobar sota la platja de vies de l'estació de Rodalies, i estava quasi del tot excavat el mes de novembre del 2007.

Ara les restes de la muralla i el baluard de Migdia han quedat emparedats pels nous edificis mentre l'Ajuntament de Barcelona encara pensa com fer el passeig arqueològic que va prometre.

El tram de la muralla de mar i la part del baluard de Migdia que van aparèixer al subsòl dels terrenys del que va ser l'estació de Rodalies de Renfe a la Barceloneta ja quasi no es veuen. Tots dos elements han quedat emparedats per vuit edificis d'una promoció immobiliària de Sacyr Vallhermoso que ja està pràcticament acabada. Només es veu un tros petit del mur i, des de l'aire, la vora superior del que podria ser un camí de ronda.

Mentrestant, l'Ajuntament encara s'està pensant com es pot fer realitat el passeig arqueològic que l'alcalde, Jordi Hereu, va anunciar el 10 de maig del 2008, quan, a més del

baluard i la muralla, que havien aparegut un any abans, es va descobrir en aquest mateix indret un vaixell del segle XIII. Els experts van coincidir que tantes troballes juntes s'havien de fer ressaltar i es va constituir una comissió, formada per diversos departaments de l'administració, per vigilar que Vallehermoso mantingués a la vista la muralla. Un any i mig després, els edificis ja estan a punt de ser ocupats i se sap que la muralla només es podrà veure des del primer pis de l'aparcament subterrani. És difícil d'imaginar en què consistirà aquest passeig, si finalment es fa, i si quedarà algun element visible. De tots els historiadors consultats perquè opinessin sobre aquesta obra, només Francesc Xavier Hernández Cardona ha volgut donar el seu parer. "La destrucció del patrimoni vinculat a l'epopeia catalana de 1705-1714 ha estat sistemàtica. En el seu dia l'oriolbohiguisme [en referència a l'arquitecte municipal Oriol Bohigas] província va generar una cultura de demolició que es va concretar en l'arc de Santa Maria, la deformació del Fossar de les Moreres, la destrucció de la muralla de la Ciutadella i la cruel destrucció del barri de Sant Pere", diu aquest historiador i catedràtic de didàctica de les ciències socials de la UB. "Fa pocs mesos es va excavar i colgar el portal de Sant Daniel, del baluard de Santa Clara. I en aquests moments l'empresa Sacyr, que col·labora amb l'Ajuntament en la degradació del paisatge urbà de la Barceloneta, està procedint a emparedar el baluard de Migdia i la muralla de mar". Finalment les edificacions de Sacyr han quedat enganxades a la muralla. www.avui.cat/ Maria Favà

Homenatge a Caius Parellada Cardellach: Resum del seu llibre "Corona d'Aragó..."

Aragó en el moment de la cessió de Ramir a Ramon Berenguer estava debilitat políticament. Per un costat el seu rei Alfons havia nomenat hereus del regne d'Aragó els Ordes militars, per una altra part el seu oest estava envaït pels castellans. Per si tot això no fossin prou problemes, aprofitant el moment, els navarresos s'havien tornat a Independitzar. Aragó no tenia en aquell moment, ni la tercera part de territori que Catalunya, i a més el seu llevant estava habitat per catalanoparlants. De fet la invasió castellana va ser aturada per Ramon Berenguer, qui també va conquerir Saragossa.

Hagués tingut prou potència militar Aragó per si mateix per a "reconquerir" la resta del que actualment és el seu territori sense els catalans? Possiblement no. Aragó seria avui una província i no tres, com una mena de Logronyo o Cantàbria. Una cosa "exòtica" del sistema autonòmic espanyol. Així, doncs, seria just després de tot l'esforç fet en diners i homes, quasi exclusivament pels catalans, l'hem d'anomenar "Corona d'Aragó"?

En primer lloc l'expressió "regne d'Aragó" o "Corona d'Aragó" en tots els documents antics es refereix tant sols a l'Aragó. No fou fins Ferran el Catòlic que aquest rei, en algun document escadusser tingué l'audàcia d'incloure sota el nom de "Regnum Aragonum" tots els territoris deçà mar. O sia, durant 350 anys això del "regne" o "corona" d'Aragó es refereix tant sols a l'Aragó. Només hi ha un rei i pocs documents entre milers en que sigui aplicat a tots com a genèric.

REIS CATALANS

Ningú pot dubtar que tots els reis des d'Alfons a Martí l'Humà es consideraven a si mateixos catalans. Això tampoc ho podem dubtar dels reis Trastàmars malgrat que la seva nissaga fos d'origen estranger. De la mateixa manera que en Joan Carles es considera espanyol, malgrat ser la seva nissaga d'origen francès i tenir àvies i besàvies de tots els països europeus.

EL TESTAMENT D'ALFONS

L'octubre de 1131, el rei Alfons d'Aragó nomena hereus del regne els ordes militars del Sant Sepulcre, de l'Hospital i del Temple en terceres parts. Els navarresos s'independitzaren, i els

aragonesos per por de passar a dependre dels navarresos van nomenar rei Ramir, germà del rei. Ramir mai no va ser reconegut com a rei per l'Església romana, de la qual el regne era vassall. El 1136 Saragossa, Calataiud, i Alagón estaven en poder dels castellans.

EL PACTE

Tres anys després, el rei Ramir dóna el seu regne i la seva filla a Ramon Berenguer: "*Ego Ramimirus Dei gratie Rex Aragonensis dono tibi Raymunde Barchinonensis Comes et marchio filiam meam in uxorem cum totius regni aragonensis integritate sicut pater meus Sancius rex vel frates regni mei Petrus et Ildefonsus melius habuerunt vel tenerunt.*" El novembre de 1137, exigeix a tots els seus homes, cavallers, eclesiàstics i pedites, que obeeixin Ramon Berenguer com a llur rei ("*tamquam rege*").

Posteriorment Ramon Berenguer, per mitjà de pactes i acords rep de les ordes militars el llegat del testament d'Alfons: El 16 d'octubre de 1140 amb l'orde del Sant Sepulcre i amb l'orde de l'hospital, i el novembre del 1143 amb el Temple. "*Donem i cedim a Ramon Berenguer i a tota la seva progènie.... la terça part del regne que ens pertany.... per dret del testament del rei Alfons*". Aquests pactes foren aprovats pel Papa amb sengles butlles de 1158.

O sia, legalment, els aragonesos no van respectar el testament d'Alfons nomenant Ramir i el regne l'obté Ramon per donació de les Ordes. En cap lloc es fa esment de la reina, que ho és per ser la muller de qui té els drets reials i no per dret propi. Per altra part no existeix cap testament on Ramir faci donació del regne a la seva filla, cosa que no podia fer evidentment perquè ja l'havia donat en vida al Comte de Barcelona. Tot això invalida la teoria d'alguns historiadors que veuen el regne com a part del dot per casar-se amb la filla, o que els drets reials passen a traves de Peronella. Alfons hereta per testament del seu pare Ramon Berenguer (agost de 1162), el comtat de Barcelona, i l'Aragó. I la Cerdanya, Carcassona i Narbona les heretà el seu germà Pere.

LA CORONA

Les coronacions dels reis d'Aragó celebrades a

cathistòria

Saragossa es feien en català, per disposició de Pere III. L'any 1388, a les Corts Generals de Montsó un síndic de Saragossa es queixava que les lleis civils i processals es redactessin en català. I això no significa només que el rei fos o se sentís català, sinó que demostra que tota l'administració era catalana. La Corona era catalana i així s'hi referien tots els altres membres de la "confederació": Els jurats de Palerm, a Sicília, escriuen "regnum Cathaloniae" referint-se a les Corts Generals de Casp.

L'ADMINISTRACIÓ REIAL

Tota l'administració reial de la "corona" residia a Barcelona. El perquè Catalunya va annexar l'Aragó sense fusionar-s'hi va ser perquè Catalunya no va voler constituir-se en regne per la significació que tenia el terme de subjecció al sobirà, mentre que Principat equival al pes polític del país. La Cancelleria Reial era la Cancelleria de Catalunya. El Canceller de tota la "confederació" era el Canceller de Catalunya. També ho eren tots els altres membres: el Vicecanceller, el Regent, el Camarlenc, el Protonotari i el Mestre Racional, els oïdors, els promovedors, els correus, els secretaris, el confessor, i el capellà del rei. En canvi, de Majordoms n'hi havia tres: un per Aragó, un per Barcelona i un per València des de Pere III.

En l'època del rei Joan I, l'any 1397, s'establí que hi haguessin tres cancelleries. Una per València, una altra per Aragó, i la de Catalunya que seguiria regint sobre Mallorca, Sardenya i Còrsega. Aquestes dues noves Cancelleries actuaven merament com a delegacions.

Fins i tot a l'època de Ferran II, amb una Cort itinerant, tots els oficials de la Cancelleria Reial eren a Barcelona. En cap lloc els "Fueros de Aragón" esmenten l'existència d'una Cancelleria Reial a Aragó. Fins l'any 1419 va haver-hi un sol Mestre Racional per a tots els regnes, i des d'aquest any n'hi va haver un de nou a València. El Consell Reial o Consell de guerra era a Barcelona i format per catalans; no podia ser d'altra manera, ja que els

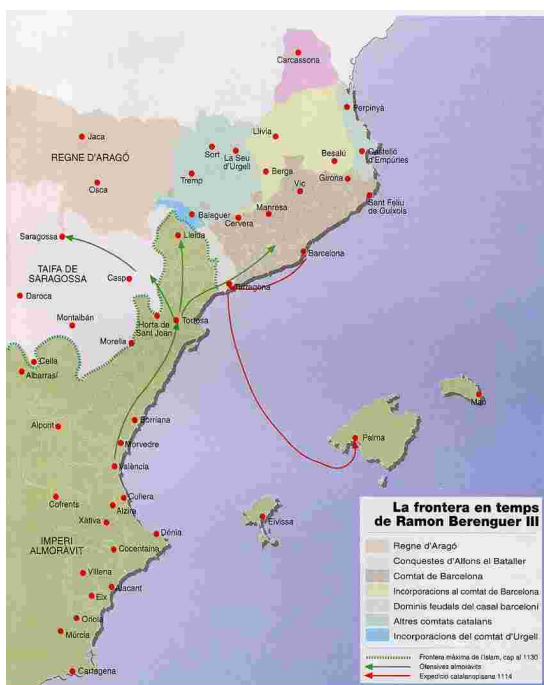
aragonesos no es van implicar mai en les conquestes mediterrànies ni en els afers internacionals.

En les Corts de 1283, els aragonesos es queixaren al rei dels "recaptadors de rendes que eren jueus, i dels jutges estrangers d'altres llengües". Fins a Ferran II no es va nomenar cap virrei de Catalunya. Ferran va nomenar virrei Enric, Comte d'Empúries, cosí seu, amb la protesta de les institucions catalanes. Castella no tenia virreis perquè era un regne únic, i només tenia un Almirall, hereditari, els Enriquez.

L'IDIOMA "OFICIAL"

La majoria dels documents oficials dels reis, des de les capitulacions de Ramon Berenguer i Peronella fins als capítols de les Corts de Montsó de Felip III de 1620 són en català. Per tant si hi havia una llengua "oficial" de la Corona aquesta era, sense dubte, la catalana. A més a més els primers Furs d'Aragó estan redactats en català, fins que el Justícia d'Aragó els va traduir al llatí. Tota la documentació reial que hi ha a l'Arxiu Reial de Barcelona (perquè l'arxiu de la Corona d'Aragó de Saragossa el van cremar els francesos) dirigida a càrrecs d'Aragó o a les mateixes Corts d'Aragó són en català.

reial fet en castellà es la sentència de Guadalupe de 1486.

CATALANS O ARAGONESOS ?

En la majoria dels escrits forans, es tracta la suma de tots els regnes com a catalans: Eduard III d'Anglaterra : "mercatores fideles de partibus Hispaniae, Catalonie et Majoricam" (El 1340 Mallorca era independent). Guillem de Baux, Príncep d'Orange "... a l'emperador de Barcelona l'on a ", 1210. Marcabru "Avec l'aide de Portugal et de Navarre e pourvú que l'emperateur de Barcelone", 1261. Les cartes que dirigia la Cancelleria als reis de Marroc, al soldà de Babilonia, al soldà d'Egipte, o al rei dels Mogols són totes escrites en català. Els Consellers de Barcelona utilitzaven expressions com "totam nationem cathalanorum". (1437) Els tractats signats amb altres reis utilitzen la fórmula "...per los regnes nostres d'Aragó, e de València, de Catalunya...".

cathistòria

Pere el Gran s'intitulava "*Heres Cataloniae*", significat així que era l'hereu de tots els reialmes. El rei Jaume II, en carta al Dux de Venècia diu "*...partibus imperi Constantinopolis in Sicilia et Cataloniae*", on l'expressió *Cataloniae* es refereix a tots els territoris ibèrics.

El rei Ferran II, diferencia els mercaders súbdits seus com "*consuli mercatorum tam catalanorum quam castellanorum*". Els sards de Càller reclamen ésser representats a les Corts Catalanes. Els Sicilians de Palerm mentre duraven les Corts de Casp es refereixen a tot el regne com "*...regnum Cathalonie quod es açephalum rege...*"

El mateix historiador aragonès Zurita afirma: "*fou nomenat rei pels tres braços del General de Catalunya, Martí l'Humà*", deixant clar així que el nomenament del rei el feia la Generalitat de Barcelona. A les mateixes Constitucions, Volum Corts I, 1292 s'afirma que no es podrà separar el regne de Mallorca i els comtats Catalans del nord "*de la dominatione Catalonie e dictorum regnorum Aragonum, Valentie et Comitatus Barchinone*" amb el que queda clar que el nom de tot el reialme és Catalunya.

LA NUMERACIÓ DELS REIS

Els reis feien servir la numeració catalana en referir-se a ells mateixos; igualment feien servir la numeració catalana, també, en la seva correspondència amb l'Aragó o els actes de Cort a l'Aragó, així que entenem que la dinastia aragonesa havia desaparegut amb el rei Ramir. Pere Terç (així signava) va fer esculpir les estàtues dels seus vint predecessors, i això es correspon amb els onze Comtes de Barcelona, i els nou Comtes-reis.

ARXIU REIAL DE BARCELONA

L'Arxiu central de la Corona era l'Arxiu de Barcelona. En cap document des de l'any 1100 fins al 1714 els reis, la cancelleria o cap funcionari reial l'anomena Arxiu de la Corona d'Aragó, perquè tothom tenia clar aleshores que la Corona d'Aragó es referia tant sols al Regne d'Aragó i que, en canvi, l'Arxiu de Barcelona era l'arxiu central de la Corona. De fonts fidedignes, el nom de "*Corona d'Aragó*" per a designar l'Arxiu reial de Barcelona es va imposar a partir del Decret de Nova Planta l'any 1714.

LA BANDERA

La bandera d'Aragó era una creu blanca sobre fons blau, i això ho afirmen fins i tot historiadors com Lucio Marineo Siculo, a la seva *Crònica de Aragó*.

El famós historiador Zurita afirma que la utilització de les armes del comtat de Barcelona a l'Aragó són part dels acords entre Ramir i Ramon Berenguer. Fixeu-vos que, fins i tot, en l'enterrament de Joan II, el cavaller que representava Aragó, anava guarnit de camp d'atzur amb creu blanca d'argent, i això ja era l'any 1479. L'escut actual d'Aragó amb quarts no l'inventen fins al 1499.

ELS EXERCITS I LES GUERRES

En temps del rei Pere Terç, els castellans envaïren novament l'Aragó, i l'exercit català "*tan ennoblecido de infantes, grandes barones y cavalleros con gran distinción, vinieron ....en socorro de Aragón, pues nunca nuestro reino desde tiempos de los moros tuvo tan gran peligro*", segons Pedro Abarca. Segons Marichalar y Enrique "*los catalanes tuvieron la gloria de salvar al Reino aragonés formando con tan rapidez un ejército para defender Zaragoza que obligó al rey castellano a variar sus planes*".

L'únic Almirall d'Aragó existent és en Ramon Folch de Cardona i Enriquez, cosí de Ferran el Catòlic. Galcerà de Pinós, els Queralt, els Perellós, els Santapau, els Cabrera, fins els almiralls Folch de Cardona i Colom o Lluís de Requesens són almiralls catalans. També existien vicealmiralls a València, Mallorca i a Barcelona, però no a l'Aragó.

A les Corts celebrades restà escrita la col·laboració econòmica de cada regne en les campanyes militars o en l'hisenda reial. A les Corts de Montsó de 1362 es recolliren els següents diners: Aragó 60.000 lliures, València 53.000 lliures, Mallorca 15.000 lliures i Barcelona 122.000 lliures. En les Corts de 1599: Aragó 210.000 lliures, Barcelona 1.100.000 lliures.

LA POLÍTICA EXTERIOR

Els Cònsols catalans atenien els afers dels ciutadans catalans i també dels francesos i castellans (carta de Pere III al soldà de Babilònia). Tota la correspondència diplomàtica era tramesa a Barcelona. És més, en època de Ferran el Catòlic, les altres Corts europees trametien la correspondència diplomàtica al regne de Castella a nom de Ferran.

"*Sota el nom de catalans eren designats en aquells temps als aragonesos i tots els altres vassalls dels nostres reis, encara que Papes, Reis i autors només anomenin als catalans com a nació més nombrosa i principal.*" N.F. de la Penya.

"*Convé, abans de tot, recordar que amb el nom genèric de catalans eren designats a l'Edat Mitjana tots els naturals de la Monarquia Federativa d'Aragó*", segons Rubió i LLuch.

Ignoren l'arqueologia els catalans?

Per N. James, Departament d'Arqueologia, Universitat de Cambridge

Article publicat a *Antiquity*, 83, setembre de 2009, p.844-848.

traducció :Pere Izquierdo, el Prat de Llobregat

"El nostre és un petit gran museu. Petit, perquè no hostatja imponents escultures gregues o joies majestuoses de l'antic Egipte; gran, perquè conserva... les nostres arrels més profundes. Una història que és reconstruïda, peça a peça i amb passió i rigor, per arqueòlegs captivats pels móns perduts". Això declara la nova introducció al Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC), a Barcelona. És massa modesta. La col·lecció és gran. Es concentra en Catalunya i la seva àrea cultural, però hi ha troballes que venen de més lluny, notablement materials argàrics de l'Edat del Bronze. S'hi dediquen espais extensos a la prehistòria tardana de les Illes Balears, a una magnífica col·lecció procedent del jaciment grec i romà d'Empúries (Ampurias, antic empori, Emporiae), i a la protohistòrica cultura ibèrica, incloent-hi el tresor de Tivissa. També hi ha una bona col·lecció de material visigòtic. Per al visitant de l'Europa del nord, el museu és un recordatori de quantes coses es poden trobar en un país poblat intensament durant tant de temps. Fundat el 1934 per Pere Bosch Gimpera, el museu forma part del "barri cultural" de Barcelona, al parc de Montjuïc. La darrera fase d'un programa intermitent però persistent de millores es va obrir al març del 2009 (N. del T.: tot i que estava enllestida des del setembre del 2008). El museu endega un atapeït programa d'activitats. En relació amb la darrera exposició temporal, "Europa fa un milió d'anys (N. del T.: en català a l'original), hi havia lectures, tallers escolars, una vesprada de concert dins el museu i un viatge a les coves d'Atapuerca. La resposta del públic no es correspon amb un compromís tan seriós. Els 27.332 visitants del 2007 baixaren a 24.968 el 2008 (Catalunya 2008a,

2009a). En comparació, la propera Fundació Miró, el Museu d'Art Contemporani o el Museu d'Empúries tingueren 1.045.538, 492.854 i 212.643 visitants, respectivament, el 2007 (Catalunya 2008a).

Els arqueòlegs, a Anglaterra, ho poden comparar amb el Museu de Devizes (Wiltshire Heritage) o el Museu de Salisbury i del Wiltshire Meridional, amb 21.344 i 35.506 visitants, respectivament, el 2004-2005 (Wright 2006) - col·leccions provincials; no hi creixen males herbes a l'entrada.

Els catalans són molt conscients de l'especificitat de la seva llengua i la seva història; però alguna cosa va realment malament a Barcelona. No són ja les xifres de visitants, sinó la circulació de set directores en dotze anys (SOSMAC 2009a). Hi ha plans per reorganitzar el museu, però són polèmics. A més de les exposicions de Barcelona, el museu és responsable de jaciments i d'altres exposicions (incloent-hi el museu d'Empúries, que rebé 212.643 visitants el 2007; Catalunya 2008a); i del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya. Aquestes connexions, no haurien de mantenir més viu el Museu de Barcelona?.

Molí d'Espígol

Un dels jaciments és l'assentament de l'Edat del Ferro del Molí d'Espígol. El museu n'assumí la responsabilitat l'any 2003; i el govern de Catalunya el designà com a Bé Cultural d'Interès Nacional al març de 2009 (Catalunya 2009b). El Molí domina la plana de Lleida a prop de Tàrrrega. Els qui l'excavaren, mossèn A. Llorens i després Joan Maluquer de Motes i Miquel Cura (1975-94), mostraren que fou ocupat des del 600 aC fins

a les darreries del segle I aC, en tres fases principals, de voltants del 550 al 425 aC, del 400 al 225 aC i durant els darrers anys del segle II i els primers de l'I aC (Cura 2006).

Cadascuna d'aquestes fases fou emmurallat. Es pensa que les dues primeres corresponen als agressius ilergets, esmentats per Polibi i Livi. L'estretor, la trama urbana ordenada i la densitat d'ocupació recorda alguns dels pobles actuals més antics de la comarca. La segona fase és notable per la diferenciació en les dimensions i la construcció dels edificis. La seva destrucció pel foc es creu que data de la Segona Guerra Púnica. La darrera ocupació fou menor; i llavors, a les darreries del segle I aC, els romans reorganitzaren el poblament de tota la comarca. Jordi Principal (MAC; havia treballat amb en Cura) insta a considerar interessant el jaciment per a l'estudi del desenvolupament inicial de la cultura ibèrica. Per la qualitat de les construccions i el rang aparent dels seus habitants, ell i els seus col·legues sostenen que el Molí d'Espígol va ser un centre polític, un petit oppidum (Principal et al. 2007: 56).

La declaració com a monument va tenir en consideració tant aquesta interpretació com la conservació, la claredat i la persistència de les parets visibles i dels carrerons (Catalunya 2009b).

El monument comprèn la zona edificada, que s'eleva suaument per damunt dels camps dels voltants. Al costat de les ruïnes exposades s'ha creat un efectiu centre d'interpretació; i el fulletó-guia (en català, espanyol o anglès) és útil.

cathistòria

Algunes de les troballes es mostren en el Museu de Tàrraga. Hi ha senyalització de carretera i el jaciment s'inclou entre els altres setze de la Catalunya oriental i meridional que el MAC promou en "La Ruta dels Íbers" (també promou una Ruta de l'Art Rupestre). Tot és molt admirable, en principi; però, sobre el terreny, les coses no estan funcionant correctament. Tot i diversos indicadors que corresponen als punts esmentats en el fulletó, alguns dels detalls són difícils de distingir. La senyalització inclou textos concisos i eficaços, i alguns plànols i dibuixos, però s'està fent malbé sota el sol implacable.

És evident que hi ha una cata que s'ha reomplert, però no hi ha cap explicació i hi queden alguns claus de la malla de referència. El jaciment està sembrat de fragments de ceràmica. També hi abunden les males herbes; i, aparentment, el drenatge és complicat en algunes èpoques de l'any (un problema que es resolia amb conduccions quan es va ocupar el lloc).

Suposadament (Botiga 2009), el MAC cerca una empresa per gestionar el lloc, sense un pla polític que en garanteixi els ingressos; però aquests plantejaments, fins i tot en els millors casos, són difícilment sostenibles.

El desgast per la freqüentació de visitants pot ser mínim, malgrat tot: el present escriptor disposa del lloc per a ell sol durant un matí sencer.

El museu

El museu i les seves seves i jaciments adscrits estan ben descrits en la pàgina web (MAC 2009). L'exposició permanent està organitzada en 20 galeries petites que envolten dues sales més grans i un espai generós per a exposicions temporals. Les galeries més impressionants són les dues grans centrals. Remodelades en l'anterior fase de desenvolupament, les mostres de la cultura preromana

(ibèrica) i de part de la col·lecció grega i romana es reparteixen en muntatges fàcils d'entendre, mentre que l'estructura concèntrica ajuda a relacionar-los.

Totes dues galeries estan dominades per la rèplica de la "imponent escultura grega" d'Esculapi, instal·lada el 2007, després que l'original fos traslladada al museu d'Empúries (on fou trobada fa cent anys).

Es conserven bé maquetes antigues de jaciments. Aquestes galeries són plenes de llum, a diferència de les altres que orienten més intensament el visitant cap a les vitrines murals. Les vitrines i paviments de les galeries menors revelen tres o quatre fases de desenvolupament.

Una de les darreres millores és una sèrie de plafons que presenten informació general en català, espanyol i (una mica capriciosament) anglès. A banda d'això, la retolació és mínima. Això no és necessàriament un defecte però, quan ho visità l'autor d'aquestes ratlles, l'extraordinària "corona" visigòtica de Torredonjimeno no disposava de cap mena de rètol.

Alguns dels elements més recents impliquen, evidentment, una reordenació que no s'explica. El fet que el museu no hagi estat mai completament renovat el converteix en una mostra de l'evolució de la tècnica expositiva – gratificant, potser, per als partidaris de la interpretació provisional (Shanks & Tilley 1992; 98-9)

Les darreres millores (2009) consisteixen en una nova introducció, la renovació completa de les dues primeres sales en la seqüència cronològica (Paleolític), i algunes remodelacions de les dues següents (Neolític, Calcolític i Edat del Bronze Inicial). Les dues primeres s'han fet elegantment. La galeria del Paleolític Inferior inclou models de troballes i d'ossos tan llunyans com Laetoli; però, de

manera manifestament anacrònica, manté un diorama d'Altamira (1929), acompanyat de mostres de pintura mural d'inicis de l'Holocè procedents del Sàhara (N. del T.: en realitat, la primera sala de paleolític presenta el conjunt de fenòmens importants del Paleolític, i la segona mostra les troballes de Catalunya).

Des del punt de vista d'un europeu del nord, el descobriment més sorprenent és que hi hagi tants llocs importants d'aquest període al nord d'Espanya – 34 tan sols a Catalunya. Com en la resta de galeries per a les edats del Bronze i del Ferro, l'èmfasi principal rau en la tecnologia, però també s'hi mostren collarets de petxina.

La galeria del Paleolític Mitjà i Superior disposa de llibres i de seients per als infants. Les galeries del Neolític i l'Edat del Bronze conserven l'estil de les antigues vitrines murals, però amb una nova il·luminació que molesta als visitants alts, comparada amb les antigues vitrines de la resta del museu.

Hi ha dues noves vitrines de peu: una que exposa estris de fusta Neolítics que mai no havien estat mostrats al públic; i l'altra amb ceràmica de l'Edat del Bronze. Aquestes galeries remodelades faciliten als visitants còpies de mà dels textos murals catalans, traduïts a l'espanyol i a l'anglès – una molt bona idea (malgrat que la numeració de les pàgines no sempre correspon a la de les vitrines). Les parets de les galeries corresponen ara a un codi de colors per fases cronològiques. "Europa fa un milió d'anys" s'inaugurà deu dies després que les galeries remodelades i es clausurà a mitjan juny.

Desenvolupada per l'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (IPHES) i la Fundació Espanyola per a la Ciència i la Tecnologia (FECyT), tractava del medi ambient plístocè i de les seves implicacions en la manera de viure

cathistòria

a Atapuerca i a d'altres jaciments d'Espanya.

Inclou maniquins d'un home i un noi ocupats a descarnar – aparentment assetjats per un tigre de dents de sabre – però l'exposició tractava de com es du a terme la recerca: estrictament didàctica, no tenia objectes.

El nucli estava format per 13 plafons de grans dimensions: geologia, deriva continental i el planeta fa un milió d'anys; els animals, antropologia i paleobotànica; geomorfologia i sedimentologia; tècniques de paleontologia i d'arqueozoologia; i cinc dels jaciments.

Hi havia vídeos sobre l'excavació i sobre la recerca pluridisciplinària al jaciment i al laboratori; i hi havia simples passis de diapositives (amb banda sonora però sense comentaris). També hi havia un CD-rom per estudiar.

Gran part de la disposició estava orientada als nens, incloent-hi els llibres i els seients, com a la galeria del Paleolític (però incloent aquí títols de dinosaures).

Els catalans voldrien amb orgull ésser considerats per qualsevol europeu del nord en el nivell més alt; i, per a aquest nivell, la presentació del museu és desigual i, en alguns llocs, desgastada.

Després d'assenyalar que el pressupost bàsic ha disminuït en un 30% en els darrers anys, el director actual ha declarat una "crisi" (Historia Clasica 2009; Vilaweb 2009). Preveu una presentació més consistent – millorant l'exposició de les troballes Epipaleolítiques i Mesolítiques – noves seleccions d'objectes i arranjaments de l'exposició permanent, i un disseny coherent per oferir "al pobre visitant una aparença mínimament agradable" (traducció de l'autor). Explica que això necessita 400.000 € en els propers dos anys; i que això, al seu torn, implica deixar de fer més

exposicions temporals (Vilaweb 2009).

Protesta

Malgrat que s'endeguen seriosos esforços a les galeries, i que, es vulgui o no, la visió d'integrar els jaciments arqueològics de Catalunya podria funcionar, el futur del museu mateix està ara en dubte.

Després d'una primera proposta d'una "xarxa" de set museus etnogràfics (Catalunya 2008b), i, entre d'altres reformes que s'inclouen en un nou Pla de Museus de Catalunya, el govern provincial (sic) proposa la fusió del MAC amb el Museu Nacional d'Història i el Museu d'Etnologia. "Aquest museu cobrirà les connexions entre les ciències socials", anuncia el Pla (Catalunya 2007: 5.2.1.1, traducció de l'autor). Des d'un punt de vista àmpliament didàctic, tot és a favor de la idea. Malgrat això, els arqueòlegs estan alarmats. El director anterior dimití l'any passat públicament, tot citant intransigència dels seus superiors i advertint que el Pla de Museus podria dissoldre el MAC. Una petició, a començaments d'aquest any, sostenia que mentre que el museu és "modest" (un altre cop) i ha estat mal administrat, la seva col·lecció és important i té una història remarcable (SOSMAC 2009a); que el Pla de Museus pot relegar el MAC a un nivell municipal; i que els vincles amb monuments i altres museus es veurien compromesos.

Tot invocant la memòria de l'arbitrària dictadura franquista, la petició deplora la manca de consultes amb els arqueòlegs. Recollí 1.335 signatures.

El director actual respon breument tot negant que el MAC hagi de "desaparèixer" (Vilaweb 2009); però, com ho demostra la petició, el govern ha deixat créixer el rumor. Una segona petició adverteix ara que restringir la temàtica del museu a Catalunya, com a tal, pot comportar disputes amb les

col·leccions del sud de la regió i de les illes Balears; i la retirada de l'estàtua d'Esculapi encara dol (SOSMAC 2009b).

Tot recordant que Barcelona és una capital nacional, totes dues peticions clamen contra la "provincialització". Algunes de les províncies d'Espanya són, de fet, diferents. Catalunya és una nació en ella mateixa. No obstant això, per a la preservació de les col·leccions del MAC, aquest principi pot ser un desavantatge.

D'una banda, l'analogia de la petició amb els museus de París, Londres o Madrid és discutible; Barcelona és difícil de comparar amb aquestes ciutats, i és injust catalogar com a "modest" el MAC en aquesta comparació.

D'altra banda, malgrat les conviccions del director sobre l'arqueologia com "una opció cultural per al gran públic" (Aragay 2008: traducció de l'autor), els usuaris són pocs tant al museu mateix com al Molí.

Igualment, una gran excavació a l'antiga Estació del Nord de Barcelona va ser ignorada pels vianants. Ni tan sols hi havia un rètol per explicar què hi estava passant.

A Catalunya, el coneixement de l'arqueologia sembla que és limitat. El motiu més convincent per a la preservació de la col·lecció és l'arqueologia en si mateixa. Com a col·lecció regional, el MAC resisteix certament la comparació amb qualsevol altre. Això és el que fa aquest museu "gran". Els seus responsables i els seus tècnics, tots, haurien de ser, en efecte, arqueòlegs de "passió i rigor". Mereixen el suport dels col·legues de tots els idiomes i de tots els països per mantenir i redoblar els seus esforços per salvar el museu, per arribar als catalans i a tots els seus molts visitants.

cathistòria

Sumari d'Espanya

de Berenguer de Puigpardines
Pàgines 121 a 124.

E estant lo rey Carles en la Gratula, dona comiat a les sues galeres, les quals eren pus de LXX. E lo rei En Pere féu muntar lo noble en Pere de Queralt per capità a XXII gualeres. E manà-li anar la volta del rey Carles. E feren veles les XXII galeres del rey d'Aragó. E passaren damunt l'armada del rey Carles. E com foren davant de Nicotena, feren fogir la una part de les gualeres. E restaren-ne XXXV del rey Carles. E En Pere de Queralt comanàs a Déu e investí-les. E fonch tant gran la batalla que durà tot un jorn. E a Dèus plagué, les XXII gualeres del rey En Pere vanceren les del rey Carles, que eren XXXV. E aportaren-les a Mecina on lo rey En Pere era. E vehent la gran victòria que havia haguda, feren-ne gracies a Déu, e la ciutat de Mecina feu grans profesons, e reberen ab gran alegria En Pere de Queralt, lo qual en pochs dies era tornat ab tanta honor.

Aprés, lo rei En Pere féu passar los almugatens a Rígols ab les gualeres inpensadament. E peguaren ab los franceses qu allí eren ab lo comte de Lençó, nebot del rey Carles. Lo comte, ab molta altra gent, morí en dita bregua. E lo rey Carles, enugat de açó, com a desesperat, envià dos missatgers al rei En Pere, reptant-lo perquè era entrat en Cecília, la qual no era sua, posant-li molts crims e reptant-lo de mal cas. E lo rey En Pere tornà-li resposta tal com merexia, dient-li com ell era lo qui havia comesa malvesat en matar lo rey Manfré, son sobre, e en ocupar-se lo regne de Cecília, qui no era seu ni li pertanyia, dient-li que si ho volia determinar per batalla, que fóra content combatre-lo-y. E de aquí entraren en la forma del meneig de la batalla. E acordaren que a cascú dels dits reys aportassen cent cavallés ab si, e cent per cent se combatessen. Veritat és que lo rey En Pere mostrava voluntat que cos per cos o determenassen, però lo rey Carles volgué los cent per cent. E lo jutge fou elegit per ells lo rey de Anglaterra, lo qual los assignà la plaça en Bordeu, qui era del dit rey de Anglaterra.

E après lo rey En Pere passà en Calàbria, e combaté Rígols, e pres-lo, e moltes altres forces. E tornà-se'n en Cecília. E aquí creà per almirall En Roger de Lòria, lo qual se havia criat. E féu-lo almirall general de les mars de tot sos regnes e terres. E establí les ciutats e castells. E prometé als cecilians

que tantost que fos en Catalunya, los enviara la reyna, sa muler, e dos fills seus apellats En Jaume e Frederich. E fet açó, partí lo rey En Pere per Catalunya, per metre's en orde per a la batalla. E partit, a pochs dies se seguí la batalla que'n Roger de Lòria han al port de Malta, ab XXI gualera e dos lenys que portava per lo rey d'Aragó, ab les XXII (galeres e) dos lenys de Masella, qui eren del rey Carles. Les quales gualeres combaté, e vencé, e apresonà, lo dit En Roger de Lòria. E morí en la dita batalla lo almirall del rey Carles que deyen En Guillem Cornut de Masella. E arribat En Roger de Lòria amb tota la presa a Cecília, tota la terra ne féu gran festa. E com les noves vingueren al rey En Pere qui ja era en Catalunya, féu-ne moltes gràcies a Déu, e féu-ne fer grans alegries en Barcelona.

E de aquí envià missatges al rey Carles, qui era en França, dient-li que ell era vengut en Catalunya per donar fi e conclusió a la batalla, e axí, que vés en quina manera se havia adoure-ne la forma com havia venir a fi. E de aquí anaren molts missatgers e reys d'armes de la un rey a l'altre. E no podent-se'n avenir, elegiren complir aquella pr mà de XXXX cavallés de cascuna part, segons los dits LXXX cavallés determenarien. E axí, lo rey Carles elegí XXXX cavallés vasalls seus. E lo rey En Pere altres XXXX cavallés, vasalls seus. E foren los de la part del rey En Pere los següents. En Rui Sànchez de Luna, En Eximèn d'Urea, En Pere de Queralt, En Arnau Roger, En Jaume Pere, En Lop Fernandez de Luna, En Ponç de Ribelles,

En Sanç d'Antilló, En Pere Arnau de Botonach, e l'almirall de Lantí, En Guillem Ramon de Muncada, En Ramon de Pinós, En Guerau de Cervelló, En Pere de Cervià, En Roger d'Enveig, En Guillem Arnau de Bellera, En Uguet de Mataplana, En Pere Alamany, En Berenguer Roger d'Arill, En Gisbert d'Angresola, En Guillem de Montescot, En Arnau de Comenge, En Guillem Ramon de Palau, En Dalmau Alamany de Gardí, En Berenguer de Senta Eugènia, En Pere Ponç de Fortià, En Bernat Puigpardines, En Guillem Joan de Vilademany, En Francesc Giner de Montesquiú, En Pere de Sentmenat, En Ramon Torrelles, En Joan de Gurrea, Pedro Danbun, Pedro Lòpiz de Pomar, Felip Sànchez de Orries, Gracian López de Seso, Eximèn Pérez d'Exea, Ferrando Díez e Garcia de Castre, en Pedro de Linyan.

E aquests XXXX cavallés de cascuna part ordenaren

cathistòria

la batalla en la forma següent, ço és, que los dits reys se combatessen cos per cos e que dita batalla se fes en presència del rey Aduart, rey de Anglaterra en la ciutat de Bordeu, e que. l dit rey los asseguràs allí la plaça, e que dita batalla fos el primer dia del mes de juny primer vinent, e lo quin falis, fos tengut per fals e trencador de sagrament, e que per null temps no portàs senyera, ne cavalcàs ab companyó, ne pogués fer ninguna cosa perquè dita batalla romangués, e que portàs cascú sinó cent cavallers, e cell qui ab més vingués, que fos trencador de jurament, e que negun hom de Bordeu, ne qualsevol altre, no mogués bregua sots pena de mort, e que. l dit rey d'Anglaterra asseguràs lo camp

perquè negú dels sobredits reys no pogués enugar l'altre, en forma que cascú se'n pogués tornar en son regne segurament. E acó juraren los dits reys, ço és, lo rey Carles en poder dels XXXX cavallers del rey Pere, e lo rey En Pere en poder dels XXXX cavallers del rey Carles.

E fet açó, lo rei En Pere envià per misatger lo noble En Gilabert de Cruilles, dient-li com lo rey Carles hi ell eren de acord i de la dita batalla, el preguava que li asseguràs lo camp. E lo rey de Anglaterra respòs al noble En Gilabert de Cruilles, que ell erra molt content e que tal resposta havia fet al rey Carles. E axí, tornat En Gilabert de Cruilles al rey En Pere tornant-li la bona resposta del rey d'Anglaterra, de què. n fon molt alegre lo rey En Pere.

E per quant havia offert als cecilians enviar la reyna e infants, ben acompanyada, per a Cecilia. Emperò fèu aturar lo primogènit fill magor, Alfonso, en Catalunya.

E arribada la reyna e los infants en Cecilia. Foren los fetes grans festes e grans dons per los cecilians. E durant estes festes, En Roger de Lòria pres les fustes que tenia e totes les fustes que havia portat la reyna e infants e anà ab tota l'armada la volta de Nàpols. E davant Nàpols encontrà les gualeres del rey Carles, e donà'ls la batalla, e vencé-les, e pres-les, e cala's la volta de Nàpols, e donà la scala. n terra. E rigorosament e saptada, ab tota la gent entrà en Nàpols, en forma que en un carrer de Nàpols pres la reyna, muller del rey Carles, ew son fill lo primogènit, e un altre fill, e dues filles. E haguda aquesta victòria tan gran, recollí'ls en les gualeres e portàls-se'n en Palerm on era la reyna d'Aragó, los quals-los pres-els féu metre en

presó. E allí estigueren presos fins la guerra fon finida.

E en aquest temps, lo rey En Pere estava en Barcelona esperant lo temps que devia partir per a la batalla. E un jorn arribà-li lo senescal del rey d'Anglaterra, tramès per lo dit rey d'Anglaterra, per avisar-lo que no vingués a la batalla, dient-li com lo rey de França e lo rey Carles venien ab dotze milia hòmens de cavall. E com lo rey En Pere hac sabut açó, fonch-me molt enugat, e dix que si sabia morir, ell hiria al camp per salvar lo sagrament que fet havia. E fetes gràcies al senescal de l'avís que portat li havia. E fetes grans dons, e avià'l graciosament. E mes-se a punt secretament com a escuder de un mercader qui s'apellava En Martí de la Caldera, aragonès, lo qual acostumava de portar a vendre cavalls en França. E aportaven quatre cavalls molt singulars e com qui. ls anava a vendre. E com fo prop de Bordeu, tramès per lo senescal del rey d'Anglaterra e véu-se ab ell. E lo senescal com lo véu estech molt congoxat per lo perill que veyia corria la persona del rey En Pere, vent que sos enemichs eren molt soberchs allí. E lo dit senescal era valent cavaller e molt afectat al rey En Pere. E axí, lo rey En Pere lo pregà lo metés secretament en Bordeu. E axí u féu.

E lo dia de la batalla, estant tothom impensat en ses cases crehent que no fos res en la batalla puix lo rey En Pere no era vngut. Lavós, lo rey En Pere armà's gentilment, e cavalcà un cavall, e entrà en la plaça on havia ésser la batalla, e corregué tres cósos ab lo cavall, e fèu-se'n levar carta pública e testimonial

com ell era comparegut el dia assignat de la batalla e entrat en lo camp per salvar son sagrament. E de aquí tirà la volta de Anglaterra, e passà en Bizcaya, e d'equí passà per Castella e tirà en Catalunya.

E aquesta volta féu per salvar-se, per ço com havien sentiment tots los passos eren presos. E com lo rey Carles e lo rey de França saberen que. l rey En Pere era estat en Bordeu, e que era entrat en lo camp e havia fet aquells actes, donaren-se a diables e enviaren correus per tots los pasos, avisant que empresonassen lo rey En Pere o l matassen. E enviaren gent d'armes pels camins, escorcolant. E jamás lo trobaren perquè ell havia més sabut que ells.

exposició

La moneda falsa: de l'antiguitat a l'euro

Data: maig de 2010 - Maig de 2011
Lloc: Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) Palau Nacional (Parc de Montjuïc)

Praga, París, Barcelona. Modernitat fotogràfica de 1918 a 1948

Data: maig a setembre de 2010
Lloc: Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) Palau Nacional (Parc de Montjuïc)

"El Marítim entre bombes"

L'exposició mostra la història de gestació i desenvolupament del Museu Marítim de Catalunya, antecedent del Museu Marítim de Barcelona, durant l'etapa de la Guerra Civil (1936-1939).

Dates : del 10/06/2009 al 30/11/2010

Horari : de dilluns a diumenge: de 10 a 20 h. Lloc : Museu Marítim (Drassanes Reials de Barcelona)

"L'art d'estibar. Els treballs de càrrega i descàrrega al Port de Barcelona"

La mostra documenta l'evolució de diversos processos de treball al port de Barcelona, especialment els relacionats amb la càrrega i descàrrega de diversos tipus de mercaderies. El projecte pretén presentar, en cinc àmbits, el treball al port en la seva diversitat i complexitat al llarg del temps. També vol mostrar les diferències que hi ha en la feina entre les diverses especialitats i remarcar l'especialització que es requereix per a bona part de les tasques d'estibar.

Dates : del 05/03 al 30/05/2010

Horari : de dilluns a diumenge: de 10 a 20 h. Lloc : Museu Marítim (Drassanes Reials de Barcelona)

Exposició "Art funerari Precolombí. La passió de Tórtola Valencia"

Mostra d'un conjunt material representatiu de les principals cultures (corresponents a les àrees mesoamericana, central i andina) que poblaren el continent americà abans de l'abrupte canvi cultural que va suposar el contacte amb els europeus. La majoria dels objectes foren concebuts i utilitzats com a part de l'equipament funerari que acompanyava els difunts a les tombes. Paral·lelament, l'exposició s'aproxima al perfil biogràfic de Carmen Tórtola Valencia, artista

culta i singular que inspirà bona part de la seva creativitat com a ballarina en la seva sensibilitat per l'exotisme i el misteri de les civilitzacions antigues. Com a col·leccionista d'art, Tórtola Valencia va reunir un conjunt d'objectes precolombins que avui dia forma part de la Col·lecció d'Art Precolombí dels fons de la Fundació Arqueològica Clos.

Dates : del 12/12/2009 al 30/05/2010

Horari : de dilluns a dissabte: de 10 a 20 h, diumenges: de 10 a 14 h
Lloc : Museu Egipci de Barcelona. Fundació Arqueològica Clos C. de València, 284
www.museuegipci.com

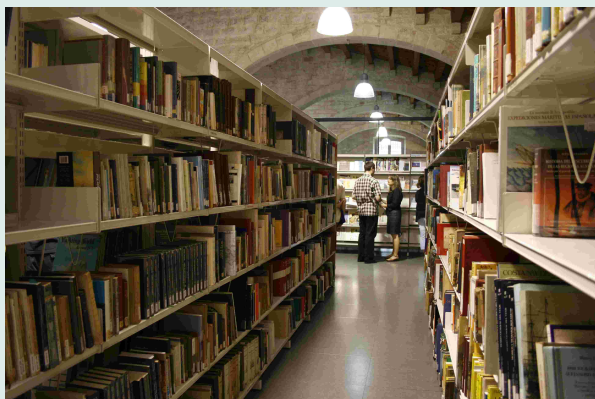
Exposició "Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897"

L'exposició intenta mostrar el complex tram subsecuent a la ideació de l'Eixample per Cerdà, l'energia d'una societat urbana sacsejada per la revolució industrial i emmotllada també pel règim liberal i les dificultats que s'anaren suscitant a partir del moment de trencament amb l'Antic Règim.

Dates : del 26/02/2010 al 26/09/2010

Horari : de dimarts a dissabte: de 10 a 14 h i de 16 a 19 h, diumenges: de 10 a 20 h.

Lloc : Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)

BIBLIOTECA COLOMBINA DEL CEC

Recordem als nostres associats que el nostre fons bibliogràfic està dipositat a la Biblioteca del Museu Marítim de Barcelona, constituint així una Biblioteca Colombina de l'associació.

El llistat el podeu llegir a:
<http://www.box.net/shared/ih5ikg40l8>

Qualsevol consulta la podeu fer a:
bibliotecammmb@gmail.com

Fou En Jaume d'Alarich el veritable Marco Polo?

Taialòtic

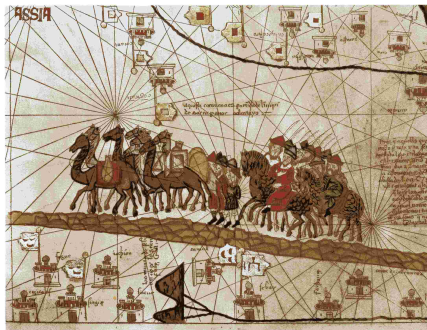
Segons el que coneixem d'ell, en Marco Polo va ser un explorador i mercader venecià de finals del s. XIII i principis del s. XIV, i és mundialment famós pel seu viatge a l'Orient i el seu relat conegut avui com a Viatges de Marco Polo. Però, qui hi havia darrera aquest nom? I si no era venecià, ni parlava venecià, de quina nació era i quina llengua parlava? En quina llengua va escriure el llibre?"

També en un article de La Vanguardia (Marco Polo arribà a la Xina?) apareixien més referències sobre aquesta possible falsedat del viatge. Molt bé, potser en Marco Polo sigui un mite o una llegenda i realment no va existir, o si que hi havia un Marco Polo però la seva història sigui una farsa. Potser el llibre sobre els seus viatges sigui pura ficció, però si hi havia un personatge real i un llibre real en el que es basava el relat, qui devia ser?

Un nou article sobre Marco Polo, signat per E. R., que també recull i evidencia interessants mancances del relat de Marco Polo sobre la Xina, com la inexistència de referències al te (aleshores desconegut a Europa), ni dels palets de menjar, ni de la seva cal·ligrafia, ens dona ja una pista important a tenir en compte: "En la famosa narració dels seus viatges, aquest va viatjar a la Xina el 1271 amb el seu pare també mercader (curiosament coincidint en les dates amb l'ambaixada enviada pel rei en Jacme tal i com es pot llegir en un article del Sr. Manel Capdevila que apareix en aquest mateix web, està documentat que el rei en Jacme havia enviat un ambaixador a la Xina i havia rebut una ambaixada del gran Ca pels voltants del 1270. A més són molt interessants i aclaridors tant els comentaris sobre la pólvora com sobre el paper que apareixen en aquest article)".

En efecte, el mencionat article de Manel Capdevila deixa clares les relacions entre el rei Jaume I i el Gran Kà. L'ambaixada catalana a l'Orient es troba documentada en la Crònica o llibre dels feits de Jaume I: "E quan venc al vuitè dia que hi haguem estat, vengnos missatge que Jacme d'Alarig, qui era nostre e nos

l'havíem enviat al rei dels tartres, que era vengut de lla e que ens aportava bon missatge. E ab ell venien dos tartres, honrats hòmens mas la u era pus honrat e havia major poder" i la presència de l'ambaixada xinesa a Catalunya s'evidencia, a més, en els capitells del claustre del monestir de Santa Maria de Ripoll. Com diu en Manel Capdevila, amb aquests ambaixadors xinesos identificats, el cercle es va tancant... És aquest nostre Jaume d'Alarig el veritable Marco Polo? És possible que un altre català fins i tot dels s. XIII-XIV hagi quedat oblidat per la història

i els seus fets atribuïts a un estranger? Segons els coneixements actuals, la versió italiana més antiga del llibre de Marco Polo no està escrita en venecià, sinó en toscà, i és una traducció d'una edició anterior també conservada escrita en un francès ple de faltes, llacunes i com de costum, farcit de catalanades que són confoses amb italianismes fins el punt de considerar que el text era escrit en un inexistent "francoitalià", i que havia de ser una còpia mal traduïda d'una llengua que no és la francesa. I quina llengua havia de ser aquesta? Segons algunes edicions, al pròleg es diu que el text va ser portat a França per monsenyor Tibaut, cavaller de Cepoy, que l'hauria rebut el 1307 directament de Marco Polo. Curiosament, aquest tal Tibaut era des d'aquell mateix any el cap de la Gran Companyia Catalana dels almogàvers.

A més, els paral·lelismes entre el personatge de novel·la anomenat Marco Polo que segons els entesos no es correspon amb la història i l'ambaixador Jaume Alarich, mercader i ciutadà de Perpinyà, resulten definitius:

- Polo viatja amb dos parents, i Alarich amb dos ambaixadors.
- Els Polo arriben d'un viatge a l'Àsia el 1269 i preparen el següent, que serà al cap de dos anys, després d'aconseguir un guiatge papal.
- Alarich torna d'una ambaixada a la Cort del Gran Khan i al cap de dos anys, el 1269, obtinguts els permisos del Papa, s'embarca de tornada cap al país dels tàrtars en l'expedició dels croats a Terra Santa.
- Marco Polo és a Acre, la capital del regne croat, i a Jerusalem, i d'aquí passarà a Armènia, on es relaciona amb el rei Hethum, abans de desplaçar-se a la cort del Gran Kà. Exactament els mateixos aliats polítics del rei Jaume i com Jaume Alarich, que desembarcà a Acre amb les naus croades acompanyat dels ambaixadors mongols.

Els estudiosos de Polo descriuen com apareix com un home de la cort, i que els seus interessos no coincideixen amb els d'un mercader, sinó que els tres viatgers formaven part d'una ambaixada. Però es dona el cas que l'única ambaixada coneguda i documentada en els mateixos anys és la de Jaume Alarich.

Tot indicaria, per tant, que fou Jaume d'Alarich qui hauria donat al cap dels almogàvers, dipositari del poder català a Orient, el text del relat amb els seus viatges, escrit naturalment en català, i que seria posteriorment traduït al francès i al toscà. Però la pregunta que es manté en l'aire és com un personatge de dos segles abans del començament de l'historicidi de Catalunya també acaba essent expropiat per estrangers.

Potser és perquè en una nació com Catalunya que ha patit i pateix encara com cap altra els efectes de la censura i la mentida, i a la que se li arrabassa la capacitat d'escriure la seua pròpia història, queda exposada a què els fets realitzats per catalans i que no s'han pogut convertir en castellans per part de la Corona, siguin forçosament oblidats pel propi país i amb el pas dels segles són fàcilment adoptats com a figures llegendàries d'altres nacions.

<http://espolblat.blogspot.com>

Nefertiti no era la mare de Tutankamon

ÉS LA MÒMIA AMB EL CODI KV35YL. Les anàlisis d'ADN han demostrat que el faraó Akhenaton era el pare de Tutankamon, però la seva dona, la llegendària Nefertiti, no pot ser la seva mare, ha declarat avui el director del Consell Suprem d'Antiguitats d'Egipte, Zahi Hawass. L'expert ha presentat a la premsa els resultats de les anàlisis genètiques sobre la mòmia del jove rei, mort fa més de 3.000 anys, i d'altres mòmies que poden pertànyer a la seva família. Els estudis pretenen aclarir les hipòtesis sobre la seva filiació i la seva mort.

Científics alemanys

Aquestes anàlisis han estat practicades a Egipte i confirmades per científics alemanys, ha indicat Hawass. Els resultats han estat publicats a la revista Journal of the American Medical Association (JAMA). El director del Consell Suprem de les Antiguitats d'Egipte ha confirmat que aquests estudis han permès determinar que el cos del pare del jove rei era el d'una mòmia trobada a la vall dels Reis, que la majoria dels arqueòlegs atribuïen al faraó Akhenaton. El cos de la mare del faraó és, segons Haswas, el d'una mòmia identificada amb el codi KV35YL. La investigació permet descartar la hipòtesi que es pugui tractar de Nefertiti, dona d'Akhenaton. AFP. EL CAIRE

Odyssey explora els arxius espanyols

Una investigadora revela davant del jutge de la Línia detalls de l'estructura amb la qual els caçadores cullen informació. La justícia espanyola fa un pas endavant en el cas Odyssey i ha fet saltar totes les alarmes. Un jutge de La Línea de la Concepción ha constatat l'absoluta vulnerabilitat dels Arxius espanyols i la impunitat amb què el patrimoni històric és aguaitat, investigat i posat en perill per "investigadors" contractats per les empreses de caçadores sense escrúpols des de fa 30 anys i en el present amb una estructura estable.

Una cosa molt greu passa

Davant el jutge compareixia Victoria Stapells, la investigadora que ha confessat coordinar diversos espies contractats per OME per recollir dades en els lligalls dels nostres grans arxius i localitzar importants naufragis.

Stapells declara sota jurament que sabia que Odyssey és una empresa de caçadores puntera i que en el seu nom va contactar amb ella Marc Sullivan, que li va encarregar localitzar un bon nombre de naufragis en aigües espanyoles i en diverses parts del món. Stapells era conscient que, amb la informació que ella subministrava, Odyssey podria localitzar aquests vaixells, però el més important és que confessa que, quan localitzava un vaixell que no li constava a l'Administració, no ho notificava, a causa del seu contracte amb Odyssey

No va esmentar al seu patró

La vulnerabilitat dels arxius és tal que Stapells va dir al jutge que a l'Arxiu d'Índies ja no li demanen acreditació perquè ella treballa des de 1976 i la coneixen.

D'altra banda, la investigadora reconeix que ha coordinat a equips de persones que, com ella mateixa, han aconseguit la informació en els arxius públics i que no li consta que de les seves indagacions Odyssey n'hagi publicat cap treball. OME encara té gent treballant a Sevilla

Més de 100 naufragis

Tant de la declaració de Stapells com de la dels seus ajudants es desprèn que Odyssey els va encarregar investigar més de 100 naufragis, i que l'empresa sabia perfectament que "La Mercedes"-el vaixell espoliat el maig de 2007 - era un vaixell militar. Entre els arxius als que Odyssey ha tingut accés figuren el d'Índies, la Biblioteca Nacional, el del Viso del Marqués i el del propi Museu Naval.

Encara són aquí

Malgrat tot el que ha passat, Odyssey investiga a dia d'avui en arxius espanyols amb una estructura estable de documentalistes amb 30 anys d'experiència que treballen per a la indústria de caçadores. Tots els arxius espanyols que contenen informació sobre delictes amb metalls preciosos han estat objecte de rastreig. Per tant, la primera vulnerabilitat del patrimoni subaquàtic són els arxius.

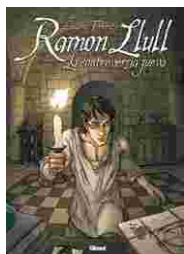
Mapa ben informat

Gràcies a la impunitat han investigat vaixells d'Estat històrics, i molts d'ells vaixells de pavelló espanyol que es troben en aigües espanyoles. Durant anys Odyssey ha estat "provant equips" en el Mar d'Alborà i altres punts d'aigües espanyoles, a l'Estret de Gibraltar. Els investigadors han confessat que mai els van demanar informació sobre l'HMS Sussex, l'únic vaixell amb que l'Odyssey tenia permís per investigar. Però van sospitar que estaven subministrant informació que havia de ser utilitzada per a actes delictius.

JESÚS GARCÍA CALERO, ABC, MADRID

Llibreria

RAMON LLULL LA CONTROVERSIA JUEVA

TORRENTS, EDUARD

Editorial: GLENATAN

ISBN: 9788483578087

Sinopsis: Barcelona, any 1263. El frare Adalbert de Bugia apareix mort a l'scriptorium del convent de Santa Caterina en estranyes circumstàncies. La Inquisició declara culpable de l'assassinat a un vell rabí, en Benveniste Aymat. Però és realment l'ancià jueu l'autor del crim?. Abans de morir ajusticiat a la foguera, el rabí aconsegueix fer-li arribar una carta al seu antic deixeble, el noble Ramon Llull. Armat de la seva excepcional intel·ligència, el jove Llull es llença cap a una investigació complexa, obscura, perillosa...

LA DESCRIPCIÓ DEL MÓN Llibre de les meravelles

Autor: Marco Polo

Edicions Proa

Col·lecció: A Tot Vent

Traducció: Manuel Forcano

Per primer cop en català, els viatges complets de Marco Polo fins a l'Extrem Orient. Fill d'una família de mercaders venecians, Marco Polo va deixar Europa amb el seu pare i el seu oncle el 1271 per iniciar un viatge meravellós per la famosa ruta de la seda fins a la Xina, governada pel gran emperador mongol Kublai Khan.

Després d'un periple de vint-i-quatre anys per tot el continent asiàtic, va tornar a casa i va posar per escrit les seves aventures, que reflecteixen l'exotisme fabulós d'un Orient encara desconegut i gairebé irreal. El resultat fou el seu llibre La descripció del món, més conegut popularment com a Llibre de les meravelles, que va deixar embadalits els seus oients i lectors. Les seves descripcions van aconseguir arrelar en l'imaginari europeu amb una força que, després de set segles, ha perdurat fins als nostres dies, i que ara ens arriba per primera vegada en la seva versió integral presentada per Francesco Ardolino i traduïda al català per Manuel Forcano.

SANT JORDI, PATRÓ DE CATALUNYA

Pere Anguera

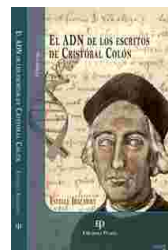
RAFAEL DALMAU, EDITOR

ISBN: 978-84-232-0740-4

La creació dels símbols nacionals de Catalunya, 4

Al segle XIV la devoció a Sant Jordi -ben poc present en l'onomàstica personal i toponímia catalanes- s'obrí pas a Catalunya com a símbol de cavalleria. Entre els segles XV i XVII, la Generalitat impulsà oficialment la festa de Sant Jordi i potenciat l'exhibició de la Creu de Sant Jordi. Més enllà del caràcter institucional, de la festa original, en quedà la popular ofrena de roses: al voltant i a l'interior del Palau de la Generalitat se celebrava un mercat de flors ben concorregut. Amb la Renaixença, esdevé un símbol patriòtic i de la lluita contra el despotisme. L'any 1925, en

temps de dictadura de Primo de Rivera, és el 23 d'abril que s'emet l'emprèstit Pau Claris -que havia de finançar la revolta per alliberar de Catalunya-. El 1931, amb la república acabada de proclamar i aleshores també com a dia del llibre, Macià declara el 23 d'abril festa cívica i proclama la Diada de la Bandera Catalana. La festa de Sant Jordi entra a les escoles amb tanta força que, l'any 1936, la revista de l'Escola Blanquerna afirma que Catalunya s'ha de mantenir fidel a l'exemple subministrat pel sant; només així serà lliure i forta.

El ADN de los escritos de Cristóbal Colón

Estelle Irizarry

San Juan de Puerto Rico:

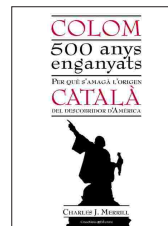
Ediciones Puerto, 2009

ISBN 9781934461778

Promarex, tel 932925198

promarex@arrakis.es

També a amazon.com en versió anglesa.

Colom. 500 anys enganyats

Per què s'amagà l'origen català del descobridor d'Amèrica

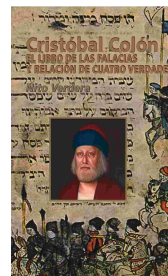
Charles J. Merrill

ISBN: 978-84-9791-

567-0, Cossetània Edicions

ISBN: 9788497915670

També a amazon.com en versió anglesa.

Cristóbal Colón, El libro de las falacias y relación de cuatro verdades.

Nito Verdadera

ISBN: 9788461187225

associa't

El Centre d'Estudis Colombins necessita nous associats. Si ja ets associat fes fotocòpies d'aquesta pàgina i reparteix-la entre els teus amics, coneguts i saludats. Si no ets associat del Centre, i vols col.laborar amb les investigacions històriques de Cristòfor Colom, Amèrica i Catalunya omple les dades i lliura'ns el full.

Nom

Adreça

Codi postal i població

telèfon

mòbil

fax

e-mail

tipus d'associat col.laborador honorífic

núm. compte

Notes:

- 1 La quota anual per socis col.laboradors és de 60 euros.
La quota anual per socis honorífics és de 120 euros.
- 2 Les quotes es cobren en dos semestres, a l'abril i a l'octubre.
- 3 Els socis col.laboradors reben el butlletí per e-mail en format PDF.
Els socis honorífics reben el butlletí imprès a casa seva.
Els no socis poden accedir al butlletí al web del Centre, a l'any de la seva publicació.
- 4 Si ho desitgeu podeu deixar en blanc el camp del número de compte.
Posteriorment contactarem telefònicament per completar les dades.
- 5 Les vostres dades no seran facilitades a cap organització.

Colombins

Centre d'Estudis Colombins, delegació funcional d'Òmnium Cultural
Carrer Diputació, 276 tel 93 319 80 50 08002 Barcelona

Centre d'Estudis

Colombins

Carrer Diputació, 276 tel 93 319 80 50 08002 Barcelona